

ปัญหาความไม่โปร่งใสของสถาบันการเงินคลองจั่น *The Transparency Problems of Financial Institution Klongchan*

อภิษฐา วัฒนเสวี^I ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์^{II} และสังคีต พิริยะรังสรรค์^{III}
Apisada Watthanasawee^I Preecha Piamphongsant^{II}
and Sungsidh Piriyarangsant^{III}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการคอร์รัปชันในการบริหารของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น 2) เพื่อศึกษากระบวนการฟอกเงินระหว่างกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ที่อาศัยวงจรของศาสนสถานเป็นช่องทางหลักในการส่งผ่านทรัพย์สินที่ได้จากการคอร์รัปชัน และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการป้องกันปัญหาการคอร์รัปชันในระบบสหกรณ์ที่เหมาะสม งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวิธีการศึกษาแบบสหวิทยาการแนววิพากษ์โดยตั้งอยู่บนศาสตร์ของความรู้แบบบูรณาการก้าวข้ามพหุความรู้ที่จำกัดอยู่ในสาขาวิชาควบคุมกับวิธีการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสียกับสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น พร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกระบวนการยุติธรรมเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่สามารถนำความรู้นั้นไปสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมต่อไป

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า 1) โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นแห่งนี้มีการสร้างอำนาจการบริหารผูกขาดอยู่ในมือของบุคคลและกลุ่มบุคคลหรือคณะกรรมการดำเนินการที่ยังสามารถดำรงตำแหน่งต่อเนื่องภายหลังจากสิ้นสุดวาระ กลายเป็นจุดอ่อนทำให้ระบบควบคุมการตรวจสอบภายในขาดประสิทธิภาพก่อให้เกิดช่องทางคอร์รัปชัน 2) กระบวนการฟอกเงินมีห่วงโซ่เชื่อมกันจึงสามารถเชื่อมโยงไปยังนิติบุคคลหรือบุคคลอื่น ๆ ทั่วประเทศที่อยู่ในเครือข่ายของอดีตผู้บริหารสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นโดยมีเจตนาปกปิดสร้างความซับซ้อนทางธุรกรรมการเงินและนำเงินเข้ากลับสู่ระบบเศรษฐกิจที่ถูกกฎหมายเสมือนได้มาปกติ ถือว่าเป็นช่องโหว่ทางกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในการตรวจสอบธุรกรรมที่เกี่ยวข้องการกระทำความผิด 3) การแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันเป็นหน้าที่

^I นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

^{II} Ph.D. students, Social Leadership Business and politics, Program College of Social Innovation, Rangsit University

^{III} อาจารย์พิเศษสาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ดร.)

^{II} Special instructor, Faculty of Economics, Political Economy, Chulalongkorn University (Dr rer pol)

^{III} รศ.ดร. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

^{III} Associate Professor Doctor of Philosophy Program in Social Leadership Business and politic, College of Social Innovation Rangsit University

ของทุกหน่วยงาน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมทุกภาคส่วนของสังคมต้องมีส่วนร่วมในการกำจัดการฉ้อโกง ปรับปรุงระบบการตรวจสอบและสร้างจุดแข็งเกี่ยวกับการกำกับดูแลด้านธรรมาภิบาล และด้านความเสี่ยง เนื่องจากที่ผ่านมาเกณฑ์กำกับดูแลการบริหารสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นมีความอ่อนแออย่างมากเกินไป

คำสำคัญ: อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ คอร์รัปชัน ฟอกเงิน

Abstract

This research aimed to 1) investigate patterns of corruption in financial institution Klongchan, 2) to study the process of which caused money laundering among networks which exploited the cycle of temple as the main channel for funneling proceeds of Corruption and 3) to explore appropriate preventive approach for cooperative system. This research was qualitatively conducted using interdisciplinary critical methodology on the foundation of non-boundary research in combination with document analysis and in-depth interviews with key informants and relevant stakeholders of the Klongchan credit union cooperative and judicial experts in order to collect data for future social benefits.

The result revealed that firstly the administrative structure of the financial institution Klongchan was monopolized by a group of administrative committees who were allowed to remain in their positions after their terms ended. This weakened the internal audit system resulting in corruption. Secondly, The money laundering process was found to be connected to other juristic persons or individuals around Thailand who were in the network of former administrators of the cooperative. Caused by gaps in the Civil and Commercial Code related to the investigation of the transaction of illegally obtained money, the money laundering was aimed to conceal the origins of illegally obtained money and to return the laundered money to the national economic cycle. Thirdly, The research recommended public, private, and civil society organizations participate in the improvement of the audit system and strengthen the regulatory measures related to good governance and risk management since the current regulations applied to the administration of the Klongchan cooperative have been too lenient.

Keywords: Economic Crime, Corruption, Money Laundering

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ” (Economic Crime) หรือที่รู้จักกันในนามว่า “อาชญากรรมคอปกขาว” (White-Collar Crime) ซึ่งมีความหมายเหมือนกับ “ฉ้อโกง” (Fraud) คือการหลอกลวงปกปิด อาศัยความไว้วางใจ เป็นการกระทำของบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจเชี่ยวชาญทางด้านธุรกิจ เบื้องหลังอาชญากรรมเหล่านี้มีแรงจูงใจ (Motivation) มาจาก “เงิน” มูลค่ามหาศาล โดยมีเจตนาเพื่อจะได้มา หรือหลีกเลี่ยงไม่ให้สูญเสียหรือต้องการรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจให้แก่ตนเองหรือพรรคพวกเท่านั้น (FBI, cited in Edwin H. Sutherland, 1940) อาชญากรรมทางเศรษฐกิจมักจะแอบแฝงอยู่ในกิจการที่ได้รับการอนุญาตแต่กลับละเมิดกฎหมายพิเศษที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและพาณิชย์ เช่น กฎหมายธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ ฉะนั้นลักษณะการทำความผิดทางเศรษฐกิจไม่ใช่เพียงแค่การฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ หรือการละเมิดทางแพ่งเท่านั้น แต่ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาที่ร้ายแรงเช่นกันเพราะเป็นการกระทำที่เป็นอันตรายต่อความผาสุกทางสังคม (Social Well-being) เป็นบ่อนทำลายความมั่นคงทางการเงินไม่ว่าจะเป็นกับตัวบุคคลหรือสาธารณะหรือวิสาหกิจเอกชนและเกี่ยวข้องกับการฟอกเงิน นำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย (วีรพงษ์ บุญญะภาส, 2557: 51 - 52) เช่นเดียวกับการทำความผิดที่ซับซ้อนด้วยกำไร กล่าวคือ “การคอร์รัปชัน” (Corruption) และ “การฟอกเงิน” (Money Laundering) มักเกิดขึ้นพร้อมกันเพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Sammer Ahmad, cited in IMF 2019) ทั้งนี้ นักวิชาการสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ อาชญวิทยาและจิตวิทยา ต่างได้ตั้งสมมติฐานว่าเพราะเหตุใดบุคคลบางคนจึงมีแนวโน้มที่จะคอร์รัปชันมากกว่าคนอื่น ๆ นั้นเป็นผลมาจากการตัดสินใจของแต่ละบุคคลไม่เพียงแค่มองถึงต้นทุนและผลประโยชน์ที่คาดหวังเท่านั้น แต่ต้องมองถึงอิทธิพลของบรรทัดฐานทางสังคม (Social norms) ที่มีผลต่อการประพฤติผิดจรรยาบรรณด้วยเช่นกัน (Gorsira, and others, 2016)

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาคอร์รัปชันค่อนข้างสูงมากจากผลสำรวจในทางสถิติตรชนวิวัฒภาพลักษณ์ของคอร์รัปชันแต่ละประเทศโดยองค์กรความโปร่งใสนานาชาติประจำปี 2018 (พ.ศ. 2561) พบว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 99 จากภาพรวมทั้งหมด 180 ประเทศ นับว่าปัญหาคอร์รัปชันทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา และดูเหมือนว่ายังไม่มีแนวโน้มที่จะปรับตัวลดลงได้อย่างชัดเจน (Transparency International, 2018)

สาเหตุการคอร์รัปชันในสังคมไทยจากผลสำรวจหการค้าไทยระบุว่า “ส่วนใหญ่เกิดจากความล่าช้า ความยุ่งยากในขั้นตอนการดำเนินงานของราชการและกฎหมายเปิดช่องเอื้อต่อการทุจริตและความไม่เข้มงวดของการบังคับใช้กฎหมาย โดยรูปแบบที่พบในการทุจริตส่วนใหญ่เป็นการให้สินบน การทุจริตเชิงนโยบาย และการใช้ตำแหน่งทางการเมืองเอื้อประโยชน์แก่พรรคพวก” (เสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์, ไทยโพสต์, 2561) ในส่วนของภาคการเงินไทยเองก็ได้รับผลกระทบจากปัญหาคอร์รัปชันเป็นอย่างมาก ธนาคารแห่งประเทศไทยให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์ฉ้อโกงหรือคอร์รัปชันในปัจจุบัน คือ การใช้ข้อมูล

ภายในองค์กรเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน เช่น การฟอกเงิน การปั่นหุ้น และการนำเสนอยาเสพติดทางการเงินที่บิดเบือนข้อมูลจริงให้แก่ลูกค้า (วิโรธ สันติประภพ, Bangkok Sustainable Banking Forum, 2018)

ผลสำรวจในทางสถิติตรชนีการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินโดยสถาบันบาเซล ด้านธรรมาภิบาลประจำปี 2018 (พ.ศ. 2561) ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยมีความเสี่ยงต่ออาชญากรรมเกี่ยวกับการฟอกเงินที่กำลังปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จัดอยู่ในอันดับที่ 31 จาก 203 ประเทศทั่วโลก และในระดับอาเซียนความเสี่ยงของประเทศไทยมีความใกล้เคียงกับประเทศฟิลิปปินส์และประเทศอินโดนีเซีย อันดับที่ 43 และ 52 ตามลำดับ (Basel AML Index 2018) ปัจจุบันนี้สถาบันการเงินไทยที่ยังมีความเปราะบาง คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมแสวงหาผลตอบแทนที่สูงขึ้นจากการรับฝากเงิน การถือหุ้นของสมาชิกจำนวนเพิ่มมากขึ้นและการนำเงินไปลงทุนในหลักทรัพย์เน้นการลงทุนในตราสารหนี้ระยะยาวที่ให้อัตราดอกเบี้ยสูง อีกทั้งยังพบว่าสหกรณ์ออมทรัพย์ขนาดใหญ่บางแห่งกักเงินเพื่อมาลงทุนในหลักทรัพย์และในวงการสหกรณ์ด้วยกันมีการปล่อยกู้ยืมและฝากเงินระหว่างกัน แต่หากสหกรณ์แห่งใดแห่งหนึ่งประสบปัญหาสภาพคล่องจะนำไปให้เกิดความเสียหายในแบบ “ลูกโซ่” กระทบไปถึงสหกรณ์อื่น ๆ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2561)

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2558) สรุปภาพรวมสหกรณ์ในประเทศไทย ณ วันที่ 1 มกราคม 2558 มีจำนวนทั้งสิ้น 7,043 แห่ง (ไม่รวมชุมนุมสหกรณ์) มีสมาชิกทั้งหมด 11,470,013 คน โดยแบ่งเฉพาะประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์ 1,403 แห่ง มีสมาชิก 2,859,905 คน และประเภทสหกรณ์เครดิตยูเนียน 527 แห่ง มีสมาชิก 734,789 คน ซึ่งผลการตรวจสอบระบบสหกรณ์ทุกประเภทในประเทศไทย ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2558 ตรวจพบสหกรณ์ที่มีปัญหาทุจริตและบกพร่อง 1,103 แห่ง มีมูลค่าความเสียหายรวมทั้งสิ้น 29,580 ล้านบาท สหกรณ์หนึ่งแห่งอาจมีข้อบกพร่องหลายประเภท ประกอบด้วยสหกรณ์ที่มีปัญหาทุจริต 277 แห่ง มูลค่าความเสียหาย 18,763 ล้านบาท บกพร่องทางการเงิน 728 แห่ง มูลค่าความเสียหาย 2,105 ล้านบาท ทำกิจกรรมนอกกรอบวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ 107 แห่ง มูลค่าความเสียหาย 5,327 ล้านบาท บกพร่องทางบัญชี 67 แห่ง มูลค่าความเสียหาย 35 ล้านบาท และมีพฤติกรรมอาจเกิดความเสียหายอีก 74 แห่ง วงเงิน 3,349 ล้านบาท จากภาพรวมที่ได้กล่าวไปข้างต้นนี้ “กรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น” ทำให้วงการสหกรณ์ไทยสะเทือนที่สุดในประวัติศาสตร์เนื่องจากพบปัญหาความไม่โปร่งใสด้านการบริหารจัดการ อีกทั้งยังพบว่ากรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นหน่วยงานมีหน้าที่กำกับดูแลสหกรณ์ก็ยังขาดการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ (สำนักข่าวอิศรา, 2560) ส่งผลกระทบเสียหายต่อความเชื่อมั่นใน “ระบบสหกรณ์” เป็นอย่างมาก ซึ่งปัญหาในการบริหารของสหกรณ์ฯ คลองจั่นมีความไม่ชอบมาพากลและมีสัญญาณผิดปกติมาตั้งแต่ปี 2546 เป็นระยะเวลา 10 ปี แต่ได้ปรากฏข่าวโด่งดังต่อสาธารณะชนเมื่อช่วงต้นปี 2556 เริ่มจากเหตุการณ์ที่เหล่าสมาชิกสหกรณ์ฯ คลองจั่นจำนวนมากไม่สามารถถอนเงินออกได้และสาเหตุสำคัญเกิดจากอดีตประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์หรืออดีตผู้บริหารสหกรณ์ฯ คลองจั่นในขณะนั้น (ไทยรัฐ, 2558)

อย่างไรก็ตาม ทางด้านกรมสอบสวนคดีพิเศษ (ดีเอสไอ) และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ได้ตรวจสอบเส้นทางการเงินพบว่าอดีตผู้บริหารสหกรณ์ฯ คลองจั่นกับพรรคพวกกระทำการทุจริต มูลค่าความเสียหายกว่า 17,000 ล้านบาท (สำนักข่าวอิศรา, 2560) สืบเนื่องจากในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2552-2555 ประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ฯ คลองจั่น ได้มีความเกี่ยวข้องกับการปล่อยกู้สมาชิกสมทบ และเบิกจ่ายเช็คหรือเงินสดของสหกรณ์ฯ คลองจั่นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ มิได้มีอำนาจที่กระทำได้ มิได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ขัดต่อระเบียบข้อบังคับสหกรณ์ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และฝ่าฝืนกฎหมายหลายประการมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

อดีตผู้บริหารสหกรณ์ฯ คลองจั่นและพวกพร้อมกับเจ้าหน้าที่สหกรณ์ฯ ปล่อยกู้สมาชิกสมทบที่เป็นนิติบุคคลและคณะบุคคลที่ไม่ได้ถือหุ้นในสหกรณ์ จำนวน 27 ราย เป็นเงิน 11,858 ล้านบาท เป็นการกู้เกินกว่าระเบียบฯ กำหนดโดยมิได้มีการจัดการวิเคราะห์ความเสี่ยงและประเมินหลักประกันตามแนวทางที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ อีกทั้งยังมิได้ปฏิบัติตามข้อบังคับสหกรณ์และคำสั่งนายทะเบียน

อดีตผู้บริหารสหกรณ์ฯ คลองจั่น คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ฯ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ฯ ดำเนินการเบิกจ่ายเช็คหรือเบิกจ่ายเงินสดของสหกรณ์ฯ คลองจั่นโดยทุจริต ดังวิธีการต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบการทุจริตการเบิกจ่ายเช็คและการเบิกจ่ายเงินสดของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น

วิธีการ	จำนวนรายการ	จำนวนเงิน (ล้านบาท)
เบิกจ่ายเช็คระบุให้เป็นการทตรงจ่ายแก่อดีตประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ	878	11,367
เบิกจ่ายเงินสดจากเคาน์เตอร์หรือจากตู้เซฟระบุให้เป็นการทตรงจ่ายแก่อดีตประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ	76	1,966
ส่งจ่ายเช็คให้แก่บุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ฯ คลองจั่น และมีการเบิกจ่ายตามเช็ค	191	4,036
รวม	1,145	17,369

ที่มา: แผนฟื้นฟูกิจการของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด (2558)

ทั้งหมดนี้สร้างความเดือดร้อนแก่สมาชิกสหกรณ์ฯ คลองจั่นจำนวนกว่า 5 หมื่นราย โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุเกษียณแล้ว และสหกรณ์เล็กตามภูมิภาคต่าง ๆ ที่ได้นำเงินมาฝากไว้กับสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นเพียงแห่งเดียว ในภายหลังนายทะเบียนกรมส่งเสริมสหกรณ์ สังกัดกระทรวง

เกษตรและสหกรณ์ได้มีหนังสือคำสั่งปลดคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ คลองจั่น ชุดที่ 29 พ้นจากตำแหน่งตั้งคณะ โดยมี นาย ศ. เป็นประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ จากนั้นได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ ชุดใหม่มาทำหน้าที่บริหารสหกรณ์แทนชั่วคราว เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2556 เพื่อจัดทำแผนฟื้นฟูกิจการยับยั้งเหตุการณ์วิกฤติ (ไทยพับลิก้า, 2556) แต่เนื่องจากสหกรณ์ฯ คลองจั่นอยู่ในสภาวะขาดสภาพคล่องทางการเงินอย่างรุนแรง ทำให้ขาดความเชื่อมั่นและส่งผลกระทบต่อสมาชิกผู้ฝากเงินรวมถึงสหกรณ์อื่น ๆ ได้แจ้งขอถอนเงินฝากและหรือปิดบัญชีเงินฝากประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่กับสหกรณ์ฯ คลองจั่นเป็นจำนวนมากเป็นผลให้มีภาระหน้าที่ต้องคืนเงินฝากให้แก่ผู้ฝากเงินเป็นจำนวนรวมกว่า 7,000 ล้านบาท อันเป็นจำนวนที่มากกว่าความสามารถของสหกรณ์ฯ คลองจั่นจะชำระหนี้ให้ได้ ประสบปัญหาขาดสภาพคล่อง สาเหตุมาจากพฤติกรรมไม่สุจริตของอดีตผู้บริหารสหกรณ์ฯ คลองจั่น เป็นผลให้คณะกรรมการบริหารแผนฟื้นฟูฯ ต้องปฏิเสธการเบิกถอนเงินฝากในเวลาต่อมา (แผนฟื้นฟูกิจการของสหกรณ์ฯ คลองจั่น, 2558) จากปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องยากที่จะแก้ไข อีกทั้งยังไม่พบการสนับสนุนแหล่งเงินมหาศาลใดสามารถเยียวยาแก้ไขความเดือดร้อนของสมาชิกทั้งหมดได้ ทำให้สมาชิกไม่อาจรอการแก้ปัญหาจากทางราชการ ตัวแทนสมาชิกจึงได้รวบรวมรายชื่อส่งหนังสือร้องเรียนขอความช่วยเหลือจาก 3 ช่องทาง ได้แก่ 1) ทูลเกล้าฯ ถวายฎีการ้องทุกข์ขอความเป็นธรรมจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 2) ยื่นข้อเสนอแนะรัฐบาลยกเป็นประเด็นเพื่อแก้ไขปัญหาการดำเนินงานสหกรณ์ฯ คลองจั่น ขับเคลื่อนให้เป็น “วาระแห่งชาติ” 3) ยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง ในกรณีหน่วยงานกรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ รวมไปถึงกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไม่กำกับดูแลสหกรณ์ตามอำนาจหน้าที่ ปล่อยปละเลเลยจนทำให้สหกรณ์ฯ เกิดความเสียหาย (ไทยพับลิก้า, 2557)

2. คำถามวิจัย

ทำไมจึงเกิดการคอร์รัปชันในระบบสหกรณ์ขึ้นได้ อะไรที่เป็นปัจจัยเงื่อนไขต่อการคอร์รัปชัน มีรูปแบบการคอร์รัปชันและกระบวนการฟอกเงินอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 3.1. เพื่อศึกษารูปแบบการคอร์รัปชันในการบริหารสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่น
- 3.2. เพื่อศึกษากระบวนการฟอกเงินระหว่างกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ที่อาศัยวงจรของศาสนสถานเป็นช่องทางหลักในการส่งผ่านทรัพย์สินที่ได้จากการคอร์รัปชัน
- 3.3. เพื่อศึกษาแนวทางการป้องกันปัญหาการคอร์รัปชันในระบบสหกรณ์ที่เหมาะสม

4. ทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายหลักเพื่อศึกษารูปแบบการคอร์รัปชันและกระบวนการฟอกเงิน ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน คลองจั่น จำกัด โดยมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยที่นำไปสู่การทุจริต

“ทุจริตภายในองค์กร” เป็นปัญหาสำคัญมากของหน่วยงานกำกับดูแลตรวจสอบบัญชี (Auditors) หรือผู้ตรวจสอบบัญชีภายนอก (External auditor) ในฐานะผู้ตรวจสอบบัญชีซึ่งมีบทบาทและหน้าที่ในการป้องกันและตรวจสอบการทุจริตหรือข้อผิดพลาดขององค์กรนั้น ๆ วิธีการตรวจสอบทุจริตไม่ใช่เรื่องง่ายจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมทุจริตโดยใช้หลักการและทฤษฎีของ Donald Ray Cressey นักสังคมวิทยาและอาชญาวิทยา ผู้นำเสนอโมเดลทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต “Fraud Triangle” ไว้ในหนังสือชื่อ Other People’s Money ในปี ค.ศ. 1953 (Rasha Kassem and Andrew Higson, 2012, pp. 191–192) อธิบายพฤติกรรมทุจริตโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงอุปนัย พบว่า “บุคคลที่น่าเชื่อถือกลายเป็นผู้ละเมิดความไว้วางใจทางการเงิน” (Ronald L. Akers and Ross L. Matsueda, 1989) ต่อมาแนวคิดนี้ได้ถูกนำมาพัฒนาเป็นทฤษฎี “Fraud Diamond Model” ของ David T. Wolfe & Dana R. Hermanson และทฤษฎี GONE Theory ของ Brook J. Leonard ในปีเดียวกัน ค.ศ. 2004 โดยจุดมุ่งหมายของทฤษฎีทั้ง 3 แบบ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่การทุจริตในตำแหน่งหน้าที่ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบทฤษฎีเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่การทุจริตในตำแหน่งหน้าที่

Fraud Triangle	Fraud Diamond Model	GONE Theory
1. Opportunity	1. Capability 2. Opportunity	1. G – Greed 2. O - Opportunity
2. Pressure 3. Rationalization	3. Incentive or Motivation	1. N – Need 2. E - Expectation

ที่มา: กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2559)

Kassem and Higson (2012) ได้รวบรวมแนวคิด Cressey (1950), Wolfe & Hermanson (2004), Dorminey et al., (2010) และคนอื่น ๆ พร้อมกับนำเสนอทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริตแบบใหม่ “The New Fraud Triangle” เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบบัญชี เพราะสิ่งสำคัญของการตรวจสอบจะต้องประเมินความเสี่ยงที่เกิดจากการทุจริตผ่านโมเดลทุจริตทั้งหมดนี้ (Douglas MC Allan, 2018) และค้นหาว่าเหตุใดการทุจริตจึงเกิดขึ้นได้ โดยเลือกใช้ทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริตแบบใหม่ ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ปัจจัยหลัก ดังแสดงในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 ทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริตแบบใหม่ (The New Fraud Triangle Model)

ที่มา: Douglas MC Allan (2018)

อธิบายความหมายของคำศัพท์ที่เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การทุจริต ประพฤติมิชอบ มีดังต่อไปนี้

1) แรงจูงใจ (Motivation) หมายถึง เหตุผลในการทุจริตหรือความประพฤติมิชอบของผู้ทุจริตเกิดขึ้นได้จากแรงกดดัน (Pressure) ได้แก่ “แรงกดดันส่วนตัวบุคคล” (Personal pressure) ที่มีทั้งแรงกดดันที่เกี่ยวข้องกับการเงิน (Financial) เช่น อุปนิสัยการใช้จ่ายเงินเกินตัว/ติดการพนัน/ต้องการใช้เงินกะทันหัน และส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเงิน (Non-financial) เช่น ความโลภ (Greed) หรือขาดจริยธรรม/ใช้ประโยชน์จากการบริหารงานเพื่อประโยชน์ของตนเอง นอกจากนี้ยังมี “แรงกดดันจากภายนอก” (External pressure) เช่น แรงกดดันจากการจ้างงาน (Employment pressure) หรือขาดสภาพคล่องในการจ่ายค่าตอบแทนพนักงานต่อเนื่อง/สภาวะกดดันจากองค์กรหรือตั้งเป้าหมายผลตอบแทนทางธุรกิจสูงเกินความสามารถ/สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรกระทบต่อความมั่นคงทางการเงิน เช่น ข้อกำหนดทางการเงิน (Financier covenants) จากการกู้ยืมลงทุน (Kassem and Higson, 2012)

Kranacher et al., (2010) ได้เสนอ M.I.C.E ประกอบด้วย เงิน (Money) อุดมการณ์ (Ideology) การบีบบังคับ (Coercion) และคตินิยมตน (Ego) ให้เป็นตัวขยายแรงจูงใจในแบบต่าง ๆ เช่น

- แรงจูงใจเชิงอุดมการณ์ คือ ความสามารถของผู้ทุจริตในการสร้างการรับรู้ของผู้อื่นให้สอดคล้องหรือการยอมรับในอุดมการณ์ของตน
- การบีบบังคับ คือ เกิดขึ้นกับบุคคลที่ถูกดึงเข้าสู่แผนการฉ้อโกงอย่างไม่เต็มใจ

- คตินิยมตน คือ แรงจูงใจของผู้ทุจริตเองที่ไม่ต้องการสูญเสียชื่อเสียง ตำแหน่ง หรือสูญเสียอำนาจต่อหน้าผู้อื่นในสังคมหรือครอบครัว สิ่งเหล่านี้คือแรงกดดันจากทางสังคมที่เป็นเหตุจูงใจให้ทุจริตได้

2) โอกาส (Opportunity) คือ โอกาสที่เอื้ออำนวยให้เกิดการทุจริต เช่น ระบบควบคุมการตรวจสอบภายในหย่อนประสิทธิภาพ โครงสร้างการบริหารองค์กรที่มีลักษณะแบบผูกขาดอยู่ในมือผู้ที่ทุจริต หรือการใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนฉกฉวยผลประโยชน์ หรืออาศัยช่องโหว่กฎระเบียบบังคับใช้ (Lister, 2007)

3) ซื่อสัตย์ต่อตนเอง (Personal integrity) คือ พฤติกรรมที่ขาดหลักยึดถือทางด้านคุณธรรม ขาดความซื่อสัตย์สุจริตจนกลายเป็นเห็นแก่ส่วนประโยชน์ตน ดังกล่าวนี้นำสังเกตได้จากการตัดสินใจขั้นตอนการตัดสินใจ และความมุ่งมั่นของบุคคลนั้น ๆ (Albrecht et al, 1984)

4) ความสามารถของผู้ทุจริต (Fraudster's Capability) คือ การทุจริตจะเกิดขึ้นได้ยากหากไม่ใช่บุคคลที่เหมาะสมกับความสามารถ Wolfe and Hermanson ค.ศ. 2004 เสนอข้อสังเกต 4 ประการ ได้แก่ บุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่น่าเชื่อถือหรือมีตำแหน่งหน้าที่เอื้อประโยชน์ต่อการทุจริต/บุคคลที่มีความรู้เข้าใจในระบบบัญชีและเห็นจุดอ่อนระบบการควบคุมภายใน/บุคคลที่มีความเชื่อมั่นว่าการทุจริตที่ตนกระทำจะไม่ถูกจับได้/บุคคลที่สามารถการจัดการกับความเครียดได้ในขณะทุจริตโดยมีเหตุผลเข้าข้างตนเอง เป็นต้น

4.2 รูปแบบการคอร์รัปชัน

สังคิต พิริยะรังสรรค์ (2549) ให้ความหมายของ “การคอร์รัปชัน” คือ “การผสมผสานของส่วนที่เป็นสาธารณะกับของที่เป็นส่วนตัวอย่างไม่เหมาะสม กล่าวคือ มันเป็นการทุจริตของบุคคลสาธารณะเพื่อตัวเองจากระบบราชการ” กล่าวถึง “รูปแบบคอร์รัปชัน” (Corruption forms) นักวิชาการได้อธิบายรูปแบบการคอร์รัปชันแตกต่างกันออกไปมากมาย พิจารณาได้จาก ขนาด (Size) ระดับความอดทนของชุมชน (Degree of Tolerability) และมิติ (Dimension) ของการทุจริต แบ่งตามรายละเอียด ดังนี้

1) แบ่งตามขนาด Susan-Ackerman ค.ศ. 1999 ได้จำแนกการคอร์รัปชันออกเป็น 2 ขนาด ได้แก่

- การคอร์รัปชันขนาดเล็ก (Petty corruption) เป็นการติดสินบน (Bribery) กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับล่าง

- การคอร์รัปชันที่มีขนาดใหญ่ (Grand corruption) ที่กระทำโดยนักการเมืองและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ James Q. Wilson ค.ศ. 1968 ได้จำแนกสินบนออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สินบนที่ให้โดยสุจริตใจ (Honest graft) และสินบนที่ให้โดยไม่สุจริต (Dishonest graft) ซึ่งการให้สินบนจะเป็นสิ่งที่ดีหรือเลว รับรู้ได้จากผลที่ตามมาในภายหลัง แต่หากไม่ทำให้ผลประโยชน์ของประชาชนเสียหายก็อาจเป็นสินบนที่ดีได้

2) แบ่งตามระดับความอดทนของชุมชน Mark Robinson ค.ศ. 1998 ได้จำแนกการคอร์รัปชันออกเป็น 3 ระดับที่สำคัญ ได้แก่ คอร์รัปชันเชิงบุคคล (Incidental) คอร์รัปชันเชิงสถาบัน (Institutional) เช่น ตำรวจ และคอร์รัปชันเชิงระบบ (Systematic) หมายถึง คอร์รัปชันที่มีผลกระทบทั่วทั้งสังคม

Hutchcroft ค.ศ. 1998 มองว่า รูปแบบการคอร์รัปชันขึ้นอยู่กับบทบาทของตัวแสดงนำว่าเป็น นักการเมืองหรือข้าราชการประจำ และกลุ่มในภาคประชาสังคมที่เข้ามาเกี่ยวข้องว่าอยู่ในสถานะใด กล่าวคือ รูปแบบของการคอร์รัปชันอาจจะอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (Patronage) หรือ อาจอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์แบบลัทธิผู้อยู่ใต้การอุปถัมภ์ (Clientelism) (นักธุรกิจจำนวนมากแข่งขันเพื่อไปอยู่ใต้การอุปถัมภ์ของผู้มีอำนาจหลายรายพร้อม ๆ กัน) เพราะฉะนั้นคอร์รัปชันจึงไม่ได้มีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่มีหลายรูปแบบ (Forms) ขึ้นอยู่กับตัวแสดง (Actors) ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง สิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ จำนวนเงิน กลวิธี (Techniques) และวัฒนธรรม ความหลากหลายของรูปแบบการคอร์รัปชันจะเห็นเด่นชัดยิ่งขึ้นหากพิจารณาจากรูปแบบธรรมเนียมปฏิบัติ กฎหมาย และ วัฒนธรรมของแต่ละสังคม

นอกจากนี้แม้กระทั่งในสังคมเดียวกันแต่คนต่างรุ่น (Generation) ก็อาจจะให้ความหมายของคอร์รัปชันที่แตกต่างกันไป เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าคอร์รัปชันมีรูปแบบเฉพาะของแต่ละสังคม มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยไม่หยุดนิ่งและมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นตามลำดับ เนื่องจากกิจกรรมในการคอร์รัปชันในปัจจุบันไม่ได้เกี่ยวข้องเฉพาะกับอำนาจและหน้าที่ของบุคคลสาธารณะในสังคมหนึ่งเท่านั้น หากแต่ยังเกี่ยวกับธุรกิจเอกชนและการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่ทันสมัยและตลาดในระดับโลกด้วย (สังคีต พิริยะรังสรรค์, 2553)

องค์การสหประชาชาติ (United Nation ค.ศ. 1989) ได้สรุปว่า รูปแบบของคอร์รัปชันมีตั้งแต่ การรับเงินหรือสิ่งตอบแทน ซึ่งเป็นเสมือนรางวัลจากข้อตกลง การละเมิดระเบียบราชการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวที่ครอบคลุมถึงเงินส่วนแบ่งที่ได้มาจากโครงการพัฒนาหรือจากบริษัทข้ามชาติ การจ่ายเงินสนับสนุนให้แก่ผู้ที่มีหน้าที่ออกกฎหมาย การเบี่ยงเบนทรัพยากรของรัฐให้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว การเพิกเฉยต่อกิจกรรมที่ผิดกฎหมายหรือเข้าแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม การเล่นพรรคเล่นพวก (Nepotism) การบังหลวง การกำหนดราคาการจัดซื้อจัดจ้างให้สูงกว่าความเป็นจริง การสร้างโครงการหลอก ๆ การสร้างตัวเลขค่าใช้จ่ายที่เป็นเท็จ และการทุจริตในการเก็บภาษีและการประเมินภาษี เป็นต้น

Heidenheimer ค.ศ. 1989 แบ่งการคอร์รัปชันตามหลักเกณฑ์ของสี (Color) สะท้อนตามความอดทนของชุมชน (Community's tolerance) ที่มีต่อการทุจริต จำแนกการคอร์รัปชันเป็น 3 สี ได้แก่

- การทุจริตสีดำ (Black Corruption) การเห็นพ้องต้องกันเป็นส่วนใหญ่ของชนชั้นนำและของมวลชน ที่เห็นว่าการกระทำหนึ่งสมควรจะถูกดำเนิน และเห็นควรที่จะต้องถูกลงโทษ

- การทุจริตสีเทา (Gray corruption) เป็นการกระทำที่ชนชั้นนำส่วนหนึ่งเห็นว่าสมควรถูกลงโทษ แต่ชนชั้นนำอีกส่วนหนึ่งเห็นแตกต่างออกไปในขณะที่เสียงส่วนใหญ่มีความเห็นคลุมเครือ
- การทุจริตสีขาว (White corruption) เป็นเรื่องที่ชนชั้นนำยอมรับ และเห็นว่าพอจะยอมรับได้ คือไม่เลวร้ายนัก การทุจริตในลักษณะนี้เป็นเรื่องที่ชนชั้นนำและมวลชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความกระตือรือร้นที่จะให้มีการลงโทษ พูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ คอร์รัปชันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่คนในสังคมอาจจะยังไม่ตระหนักถึง ดังนั้น การกระทำทุจริตที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งแต่ในอีกสังคมหนึ่งอาจจะยังไม่ถือว่าเป็นทุจริตก็ได้

3) แบ่งตามมิติ ในสถานการณ์ปัจจุบันคอร์รัปชันสามารถจำแนกออกได้เป็น 4 มิติ ได้แก่

- คอร์รัปชันในการบริหารราชการแผ่นดิน (Administrative Corruption) เป็นการในอำนาจหน้าที่ของทางราชการที่บุคคลสาธารณะถือครองอยู่ไปเพื่อแสวงหาผลประโยชน์เป็นการส่วนตัว การคอร์รัปชันประเภทนี้จะเกิดขึ้นได้ขึ้นมักเป็นการใช้อิทธิพลไปในทางที่เกินกว่าอำนาจของกฎหมายที่บุคคลผู้นั้นมีอยู่เพื่อไปกำหนดนโยบายและทำให้เกิดผล
- คอร์รัปชันทางการเมือง (Political Corruption) Heidenheimer et al. ค.ศ. 1980 ได้ให้นิยามคำว่าคอร์รัปชันทางการเมืองไว้ 3 ประการ คือ *ประการแรก* หมายถึง พฤติกรรมที่ลวงละเมิดหรือเป็นการทำลายปทัสถานของระบบที่ช่วยจัดระเบียบของสังคม (The norms of the system of public order) เอาไว้ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งยวดในการธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองตามประชาธิปไตย *ประการที่สอง* หมายถึง การใช้อำนาจของรัฐบาลอย่างผิดกฎหมายโดยขาดจริยธรรมเพียงพอให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ทางการเมือง และ *ประการที่สาม* หมายถึง พฤติกรรมที่ขาดซึ่งจริยธรรมหรือพฤติกรรมที่ลวงละเมิดปทัสถานของระบบที่ช่วยจัดระเบียบของสังคมเอาไว้
- คอร์รัปชันทางเศรษฐกิจ (Economic Corruption) นักเศรษฐศาสตร์ Mark Robinson (ed.) ค.ศ. 1998 โยงการใช้อำนาจเป็นของบุคคลสาธารณะที่ได้อาศัยระบบราชการเกี่ยวข้องกับเรื่องเงินทอง เช่น การให้สัมปทานผูกขาด และได้แบ่งการคอร์รัปชันตามขนาดออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ *ระดับแรก*-การคอร์รัปชันขนาดเล็ก (Incidental corruption) เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเล็ก ๆ เจ้าหน้าที่ที่เป็นระดับที่มีอาวุโสต่ำ *ระดับที่สอง*-คอร์รัปชันตามระบบ (Systemic corruption) เป็นการโกงโดยรัฐบาล แบบแผนการคอร์รัปชันจึงมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นการคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นภายในตัวสถาบัน (Institution) หรือองค์กร (Organization) และวิธีการปฏิบัติ (Procedure) ขนาดของการคอร์รัปชันอาจเป็นไปได้ทั้งขนาดเล็กและขนาดกลาง ในแง่ของจำนวนเงิน กล่าวคือ อาจเกิดขึ้นได้ในระดับกรม สำนักงาน ในรัฐวิสาหกิจ หรือในสหกรณ์ ฯลฯ *ระดับที่สาม*-คอร์รัปชันเชิงระบบ (Systematic corruption) จะเกี่ยวข้องกับข้าราชการจำนวนมาก และเป็นเรื่องของสมคบคิดหรือร่วมกันกระทำภายในหน่วยงานของรัฐ ตัวอย่างเช่น ในหน่วยงานด้านการจัดซื้อจัดจ้าง หรือคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับด้านการตลาด คอร์รัปชันรูปแบบนี้มีผลกระทบ

อย่างสูงต่อรายได้ของรัฐบาลและสามารถบิดเบือนการจัดลำดับความสำคัญของภายในองค์กรได้ด้วยเหตุนี้ Robinson เห็นว่ากลยุทธ์ที่จะต่อต้านการคอร์รัปชันประเภทนี้จะต้องเน้นไปที่การปฏิรูปเชิงสถาบัน (สังคีต พิริยะรังสรรค์, 2553, น. 35)

นักเศรษฐศาสตร์ให้ความสนใจการคอร์รัปชันขนาดใหญ่มากกว่าการคอร์รัปชันขนาดเล็ก และการคอร์รัปชันขนาดกลาง นักวิชาการสาขานี้จึงโยงแนวความคิดเรื่อง “การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ” (Economic rent – seeking) เข้ากับการได้มาซึ่ง “กำไรส่วนเกิน” (Excess profit) หรือ “กำไรเกินปกติ” ที่ผู้ประกอบการหรือนักธุรกิจได้รับจากตลาดที่มีการผูกขาด (Monopoly) นักเศรษฐศาสตร์อธิบายว่า การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่มีการใช้อำนาจของทางราชการหรืออำนาจทางการเมืองไปบิดเบือนการใช้ทรัพยากรของรัฐอย่างไม่เหมาะสมหรือไปบิดเบือนกลไกการทำงานของตลาด หรือไปจำกัดการทำงานของตลาดซึ่งเป็นการเอาเปรียบทั้งผู้ประกอบการ นักธุรกิจทั่วไป และผู้บริโภค การจัดซื้อจัดจ้างในราคาที่สูงเกินจริงและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เพื่อให้กลายมาเป็นทรัพย์สินของตนเองและพวกพ้อง ฯลฯ

- การคอร์รัปชันในภาคธุรกิจเอกชน (Business or corporate corruption) ได้รับความสนใจจากต่างประเทศในปี พ.ศ. 2540 จุดเริ่มต้นมาจากการคอร์รัปชันในธุรกิจเอกชนจนลุกลามกลายเป็นวิกฤติของประเทศ และกลายเป็นวิกฤติของภูมิภาคไปในท้ายที่สุด เช่นเดียวกันหลังจากนั้นได้เกิดการคอร์รัปชันในบริษัทขนาดใหญ่ของสหรัฐอเมริกาอีกหลายครั้งซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ ต่อพนักงาน และต่อประชาชนอเมริกาทั่วไปอย่างกว้างขวาง เนื่องจากบริษัทเหล่านี้อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ฯ

World Bank Institution ค.ศ. 2551 ได้ให้ความหมายของการคอร์รัปชันในภาคเอกชนว่า “เป็นการใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมายความไว้วางใจไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล” เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และรจิตกนก จิตมันชัยธรรม (2544, น.3) ได้นิยามการคอร์รัปชันในภาคธุรกิจว่า หมายถึง การที่กรรมการหรือผู้บริหารใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ที่ได้มาจากผู้ถือหุ้นหรือตัวแทนผู้ถือหุ้นในการบริหารและดำเนินนโยบายของบริษัทเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว ผลประโยชน์จากการทุจริตคอร์รัปชันในแวดวงธุรกิจ โดยส่วนมากแล้วจะเป็นผลประโยชน์ทางการเงิน

โดยทั่วไปแล้วการคอร์รัปชันในภาคธุรกิจเอกชนมีรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนมาก Neelankavil ได้กล่าวถึงการคอร์รัปชันในภาคเอกชน คือ “การติดสินบนให้แก่ข้าราชการ การทำบัญชีที่ขาดแบบแผนที่แน่นอน การหลีกเลี่ยงภาษี การทำธุรกิจโดยใช้ข้อมูลภายใน การฟอกเงิน การยกยอกเงิน และการทำเอกสารที่เป็นเท็จ” Roberta Ann Johnson ค.ศ. 2547 เห็นว่า การคอร์รัปชันในเอกชน คือ “การประมุขที่เป็นไปอย่างไม่เป็นธรรม การกำหนดเรื่องในสัญญาที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มธุรกิจที่ตนพอใจและการไม่คำนึงถึงต้นทุนที่แพงมากจากการจ่ายสินบนมากเกินไป” นอกจากนี้การคอร์รัปชันในเอกชนที่พบเห็นได้ทั่ว ๆ ไป เช่น การสร้างภาพลักษณ์ของบริษัทให้ดูดีเกินจริงจนราคาหุ้นในตลาดสูงขึ้น ทั้ง ๆ ที่สถานะที่แท้จริงของบริษัทมิได้เป็นเช่นนั้น การโยกย้ายถ่ายเทกำไรและการปล่อย

เงินกู้ระหว่างธุรกิจในเครือเพื่อสร้างตัวเลขกำไรให้สูงขึ้นซึ่งมีผลต่อราคาหุ้นในตลาด การทำหลักฐานทางบัญชีที่เป็นเท็จด้วยการสร้างอุปสงค์เทียมโดยให้พนักงานและญาติมิตรทำการจ่อซื้อสินค้าเพื่อบันทึกไว้หลอกผู้ถือหุ้น การถ่ายโอนโยกย้ายทรัพย์สินที่ด้อยค่าของบริษัทแม่ไปไว้ที่บริษัทลูกเพื่อทำบัญชีของบริษัทดูดีเกินจริง การตกแต่งบัญชี เช่น การนำค่าใช้จ่าย (Expense) ไปบันทึกเป็นค่าใช้จ่ายลงทุน (Capital account) และการจัดทำงบการเงินเท็จ (Marketing false statement) เช่น กรณีของบริษัท WorldCom ของสหรัฐอเมริกา ผู้บริหารนำข้อมูลภายในบริษัทไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน การใช้บริษัทตรวจสอบบัญชีที่เป็นพรรคพวกเดียวกัน การแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดหรือพวกพ้องเป็นกรรมการอิสระของบริษัท ทำให้ไม่มีการตรวจสอบผลการดำเนินงานของบริษัทอย่างเป็นจริง การที่บริษัทให้กู้ยืมเงินจำนวนมากแก่ฝ่ายบริหารและการปลอมแปลงเอกสารเพื่อที่จะหลอกลวงนักลงทุน เป็นต้น

เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และคณะ (2544) พบว่า “ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในวงการธุรกิจเอกชนไทย” ในปัจจุบันยังคงมีรูปแบบการทุจริตเดิม ๆ ได้แก่ การยกยอกทรัพย์สิน และการตกแต่งบัญชี โดยเฉพาะบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ มักมีพฤติกรรมการหลบเลี่ยงภาษีควบคู่กับการโยกย้ายถ่ายโอนผลกำไรไปยังบริษัทนอมินี (Nominee) เพื่อเป็นตัวแทนอำพรางในการดำเนินธุรกิจและสร้างผลประโยชน์จากการทุจริตได้มูลค่าทางการเงินสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับบทลงโทษตามกฎหมายที่อาจยังไม่รุนแรงพอจึงเป็นแรงจูงใจก่อให้เกิดการทุจริตได้ ด้วยเหตุนี้ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันสำหรับประเทศไทยควรใช้รูปแบบ “ล่างขึ้นบน” โดยทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันสร้างแรงกดดันทางสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ประสานกับหน่วยงานป้องกันปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันมุ่งเน้นมาตรการ “ป้องกัน” มากกว่าการปราบปรามเพื่อลดการต่อต้านของฝ่ายบริหารและกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) ในภาคธุรกิจ

แน่นน้อย เจริญทวีทรัพย์, (อ้างถึงใน สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2553, น.45) ได้ให้ตัวอย่างการฉ้อโกงในงบดุลทางการเงินของธุรกิจเอกชนเอาไว้ดังต่อไปนี้คือ การฉ้อโกงในงบดุลทางการเงิน (เช่น การแสดงรายรับที่สูงเกินจริง การปลอมแปลงการซื้อทรัพย์สิน การให้กู้ยืมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง และการทำให้ระบบการตรวจสอบภายในอ่อนแอ) การระบุถึงรายรับในอนาคตที่เกิดขึ้นจริง (เช่น ระบุยอดขายในอนาคตมาไว้ในช่วงปัจจุบัน และไม่ได้มียอดขายจริง) การซื้อสินทรัพย์อย่างไม่ถูกต้อง (ใช้เงินสดไปซื้อทรัพย์สิน รายการสินค้า และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ และไม่มีใบเสร็จรับเงินจากลูกหนี้) การประเมินทรัพย์สินอย่างไม่เหมาะสม (การยินยอมให้หนี้เสียในระดับสูงจากรายรับที่พึงได้การขายทรัพย์สินให้แก่คนวงใน) การให้กู้ยืมแก่บุคคลที่อยู่วงในของบริษัท (การให้กู้ยืมโดยไม่มีการลงบันทึกบัญชีว่าให้แก่ผู้ถือหุ้นรายใหญ่ การปกปิดการค้ำประกันเงินกู้ให้แก่ผู้ถือหุ้นรายใหญ่) การทำให้ระบบตรวจสอบภายในอ่อนแอ (โดยฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือฝ่ายตรวจสอบ การแบ่งแยกหน้าที่ภายในไม่ชัดเจน อำนาจที่ได้รับมอบหมายตามกฎหมายอยู่ในมือของคนเพียง 2 - 3 คน) เป็นต้น

4.3 กระบวนการฟอกเงิน

“การฟอกเงิน” คือ “การเปลี่ยนแปลงสภาพเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยผิดกฎหมายให้เสมือนหนึ่งว่าเป็นเงินที่ได้มาโดยชอบ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การฟอกเงินเป็นกระบวนการซึ่งกระทำโดยบุคคลต่อทรัพย์สินเพื่อปกปิดแหล่งที่มาของรายได้ที่ผิดกฎหมายและทำให้รายได้นั้นมีที่มาโดยชอบด้วยกฎหมาย และยังหมายความว่ารวมถึงการเปลี่ยนเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่สุจริตให้กลายเป็นเงินที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย” (นภดล จุ้ยนุ้ย, 2550)

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติปี 2543 (UN Convention Against Transnational Organized Crime 2000) ระบุไว้ในมาตรา 6 (a) “การฟอกเงิน” หมายถึง การเคลื่อนย้ายถ่ายโอนหรือกระทำการใด ๆ กับทรัพย์สินโดยมีจุดประสงค์เพื่อปกปิดอำพรางลักษณะที่แท้จริงของทรัพย์สินนั้น รวมถึงที่มา สถานที่ตั้ง องค์ประกอบ เส้นทางเคลื่อนย้ายกรรมสิทธิ์หรือเจ้าของโดยรู้ว่ทรัพย์สินนั้นมีที่มาจากกระทำความผิดอาชญากรรม

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 (ฉบับประมวล) ของไทย ระบุไว้ในมาตรา 5 ผู้ใด (1) โอน รับโอน หรือเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อชุกซ่อนหรือปกปิดแหล่งที่มาของทรัพย์สินนั้น หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าก่อน ขณะหรือหลังการกระทำความผิดมิให้ต้องรับโทษหรือรับโทษน้อยลงในความผิดมูลฐาน หรือ (2) กระทำด้วยประการใด ๆ เพื่อปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริงการได้มา แหล่งที่ตั้งการจำหน่าย การโอน การได้สิทธิใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด(3) ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สิน โดยรู้ในขณะที่ได้มา ครอบครอง หรือใช้ทรัพย์สินนั้นว่าเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฟอกเงิน

ข้อมูลจากหน่วยงาน The Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN) ระบุว่า “การฟอกเงิน” คือ การแปรสภาพเงินที่ได้มาโดยผิดกฎหมายให้เสมือนได้มาอย่างถูกกฎหมาย หรือเรียกได้ว่า การนำ “เงินสกปรก” (Dirty Money) ผ่านกระบวนการฟอกจนกลายเป็น “เงินสะอาด” (Clean Money)

คณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อดำเนินมาตรการทางการเงินเกี่ยวกับการฟอกเงิน (Financial Action Task Force on Money Laundering: FATF) ให้คำอธิบายเรื่องการฟอกเงินอย่างกว้างๆ ไว้ว่า การฟอกเงินหมายถึง การดำเนินการใด ๆ กับเงินและทรัพย์สินอื่น ๆ เพื่อปกปิดอำพรางจุดเริ่มต้นที่มาหรือปลายทางของผลประโยชน์ซึ่งได้มาจากการกระทำผิดกฎหมายและเพื่อป้องกันการตรวจจับและยึดอายัดจากเจ้าหน้าที่โดย FATF อธิบายกระบวนการฟอกเงินโดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับ 3 ขั้นตอน (Stage) ดังแสดงในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 กระบวนการฟอกเงิน 3 ขั้นตอน

ที่มา: FATF Report Professional Money Laundering and Related Threats/แปลโดยผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการนำเงินเข้าสู่ระบบ (Placement Stage) โดยอาชญากรจะนำเงินที่ได้จากการประกอบธุรกิจผิดกฎหมายเข้าสู่ระบบการเงินซึ่งกระทำได้หลายวิธี เช่น การแบ่งส่วนจากเงินก้อนใหญ่ ออกเป็นเงินก้อนเล็ก ๆ (เพื่อให้แต่ละธุรกรรมมีจำนวนเงินต่ำกว่าเกณฑ์ที่ต้องรายงาน) แล้วจึงโอนย้ายไปยังบัญชีเงินฝากธนาคารหรือสถาบันการเงิน (เรียกว่าวิธี Structuring หรือ Smurfing) หรือกิจกรรมอื่น ๆ รูปแบบเงินสด เช่น (เช็คตัวเงิน แลกสกุลเงิน ฯลฯ) ซื้อทรัพย์สินรูปแบบต่าง ๆ เช่น ที่ดิน ยานพาหนะ อัญมณี โลหะมีค่า ฯลฯ เพื่อขายต่อ นำเงินไปฝากเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ (Back-to-back deposit/loan) หรือใช้ธุรกิจการพนัน เช่น เล่นพนันในบ่อน หรือรับซื้อลอตเตอรี่ (นภดล จุ้ยบุญ, 2550: ผู้แปล)

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการปกปิดที่มาที่ไปของเงิน (Layering Stage) โดยหลังจากเงินผิดกฎหมายเข้าสู่ระบบแล้วจะเคลื่อนย้ายถ่ายเทเงินไปมาเพื่อปกปิดอำพรางจุดเริ่มต้น จุดปลายทางและผู้เกี่ยวข้อง วิธีที่พบมากที่สุดคือ โอนเงินผ่านบัญชีต่าง ๆ หลายทอด (ทั้งในประเทศและข้ามประเทศ) ตั้งบริษัทบังหน้า (Front Company) หรือบริษัทในนาม (Shell Company) แล้วนำเงินผิดกฎหมายผสมไปกับเงินและกิจกรรมผิดกฎหมาย (เรียกว่าวิธี Commingling) ใช้การค้าทั้งในและต่างประเทศบังหน้าโดยใช้ใบกำกับสินค้า (Invoice) ปลอม หรือตั้งราคาสูงต่ำเกินจริง (Over/Under-invoicing) ตลอดจนใช้ธุรกิจถ่ายโอนเงินนอกระบบ (Alternative Remittance System หรือ Underground Banking System)

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการนำเงินที่ผ่านกระบวนการข้างต้นแล้วเข้าสู่ช่องทางที่สามารถนำไปใช้ได้เสมือนเงินถูกกฎหมายโดยไม่ผิดสังเกต (Integration Stage) นับเป็นขั้นตอนที่ตรวจจับยากที่สุด โดยอาจนำไปซื้อสิ่งหาทรัพย์ตลอดจนกิจการธุรกิจการใช้บริษัทบังหน้าบริษัทในนามจะเป็นประโยชน์ในขั้นตอนนี้ที่สุดแล้วเจ้าของบริษัทจะสามารถแจ้งรายได้ที่ต่ำกว่าสูงกว่าความเป็นจริง ปลอมแปลงแก้ไขใบกำกับภาษี ใบกำกับสินค้าหรือแจ้งยอดสินค้าคงคลังเป็นเท็จให้เสมือนเงินผิดกฎหมายนั้นมาจากการทำธุรกิจจริงๆ

เมื่อพิจารณาแล้ว “การฟอกเงิน” นั้นคือ ทรัพย์สินที่ได้จากการคอร์รัปชัน มีลักษณะเป็นอาชญากรรม เรียกว่า Proceeds of Crime ผ่านกรรมวิธีการฟอกให้ดูเสมือนว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาชอบด้วยกฎหมาย โดยส่วนใหญ่เป็น White-Collar Crime อาชญากรรมของคนที่มีความรู้หรือมีการศึกษาเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสังคมที่อาศัยโอกาสจากตำแหน่งหน้าที่ของตนที่เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ต่าง ๆ (วิระพงษ์ บุญโญภาส, 2557) ด้วยเหตุนี้ การฟอกเงินจึงมีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เนื่องจากเหล่าผู้กระทำความผิด ตลอดจนองค์กรอาชญากรรมต่างไม่ต้องการให้ผู้อื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่พนักงานปราบปรามของรัฐได้ทราบถึงที่มาของทรัพย์สินและจำเป็นต้องใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อปิดบังหรือซุกซ่อนทรัพย์สิน อันเป็นผลในการช่วยปิดบังการกระทำความผิดของบุคคลหรือองค์กรเหล่านั้น

ชัยยุทธ อังศุวิทยา และคณะ (2560) พบว่า ในปัจจุบันนี้ผู้กระทำความผิดหรือองค์กรอาชญากรรมนิยมใช้รูปแบบของสินทรัพย์ (Assets) หนี้สิน (Liabilities) หรือส่วนของเจ้าของ (Owner's equity) หรือทุน (Capital) ที่เกี่ยวข้องกับนิติกรรมสัญญา หรือที่เรียกว่า “ธุรกรรมทางการเงิน” เพื่อเข้าสู่ “กระบวนการฟอกเงิน” (Money Laundering Process) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) Placement คือ การวางทรัพย์สินที่ได้จากการคอร์รัปชันเข้าสู่ระบบธุรกรรมทางการเงินหรือนำไปเปลี่ยนแปลงเป็นทรัพย์สิน 2) Layering คือ การทำให้เกิดรายการที่หลากหลายของธุรกรรมทางการเงินเพื่อทำให้สับสน ซับซ้อน และกลบเกลื่อนร่องรอยแหล่งที่มาของ Proceeds of Crime 3) Integration คือ การหลอมรวมให้เกิดเป็นรายการธุรกรรมทางการเงินใหม่เพื่อกลับเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจอย่างถูกกฎหมายด้วยการสร้างรายการธุรกรรมทางการเงินดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กฎหมายรองรับ

4.4 แนวคิดเครือข่ายสังคมเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2523) กล่าวถึง “แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง” (Political Economy) ที่มีรากฐานมาจากความคิดของสำนักมาร์กซิสต์ (Marxism) นั่นคือ Karl Heinrich Marx ค.ศ. 1818 - 1883 และ Frederick Engels ค.ศ. 1820 - 1895 นักคิดคนแรก ๆ ที่ทำให้เรามองเห็น “ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน” โดยมีจุดมุ่งหมายวิเคราะห์เกี่ยวกับ “คน” ในสังคมที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม กระบวนการยุติธรรม การศึกษา หรืออื่น ๆ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกันโดยจะไม่นับการวิเคราะห์เศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเท่านั้น ดังนั้น เราจึงต้องใช้วิธีการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองที่เน้นการมองอย่างรอบด้าน และเหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

ผู้วิจัยใช้ Social Network Analysis ในงานวิจัยเรื่อง อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ: กรณีสหกรณ์ฯ เพื่อวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของอดีตประธานสหกรณ์ฯ คลองจั่นที่พัวพันกับการคอร์รัปชันและการฟอกเงิน เริ่มจากการศึกษาความสัมพันธ์ (Relation) ระหว่างบุคคล (Actor) ในเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) องค์กรทางสังคม (Social Organization) และโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ซึ่งแต่ละคนนั้นอาจมีบทบาทหรือหน้าที่ที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน (Transactional Contact) ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เป็นการร่วมมือกัน นั่นคือการได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน (พิมพวลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์, 2531) ซึ่งในการศึกษาเครือข่ายสังคม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างอดีตประธานสหกรณ์ฯ (ปัจเจกบุคคล) กับกลุ่มสังคมต่าง ๆ ที่มีธุรกรรมการเงินร่วมกันในลักษณะผิดกฎหมาย ประกอบด้วย 6 กลุ่ม ที่ร่วมสมคบฟอกเงิน (มดิชน, 2562) เป็นลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกันภายในเครือข่าย เริ่มจากอดีตประธานสหกรณ์ฯ คลองจั่น คือบุคคลที่เบียดศูนย์กลาง ขยายวงกว้างออกไปกับบุคคลอื่นๆ โดยมีเครือข่ายรวม (Total Network) และเครือข่ายย่อย (Partial Network) เครือข่ายย่อยเปรียบเสมือนความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งในหลาย ๆ ส่วนหรือระบบย่อยของสังคมใหญ่ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ, 2559) ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจเครือข่าย การเมือง หรือเป็นระบบย่อยอื่น ๆ อยู่ในเครือข่ายรวม ซึ่งเครือข่ายรวมนั้นก็เปรียบเสมือนสังคมระบบใหญ่ ในส่วนของโครงสร้างของเครือข่ายที่มีความซับซ้อนนั้นคือ โครงข่าย (Net) จะประกอบไปด้วย เครือข่ายหลาย ๆ เครือข่าย (Network) โดยการทำงานของเครือข่ายทั้งหมดในโครงข่ายหนึ่งจะมีการทำงานในตัวของมันเอง แบบจัดการด้วยตนเอง ทั้งนี้ เครือข่ายจะมีความซับซ้อนแค่ไหน มีกี่ประเภท แล้วมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับความเป็นมาของในแต่ละสังคม ส่วนโครงข่ายนี้มีทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ที่รับให้การยอมรับโดยมีสถานภาพตามกฎหมาย รวมทั้งที่อยู่นอกกฎหมาย สำหรับภายในโครงข่ายนั้นมีแนวความคิดที่สำคัญในการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ทางสังคมภายในเครือข่ายระหว่างบุคคลกับบุคคลที่เป็นหน่วยอยู่ในโครงข่ายนั้น แนวคิดที่ว่าก็คือ อำนาจ และศูนย์กลาง (Power and centrality) หมายถึง บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นจุดศูนย์กลางเรียกว่า Hub ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนี้ย่อมมีเอกสิทธิ์เหนือกว่าผู้อื่นในเครือข่าย โดยจะต้องยอมรับด้วยว่าผู้ที่เป็นศูนย์กลางเป็นผู้มีอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นทั้งภายในองค์กร และกับเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการด้วย เนื่องจากงานวิจัยจำนวนมากพบว่าในความสัมพันธ์นั้นจะไม่ได้เป็นไปอย่างตรงไปตรงมา และก็ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าเรื่องศูนย์กลางนั้นจะเป็นลักษณะของโครงสร้างที่มีความสำคัญ แต่ก็ยังมองว่าเป็นเรื่องที่ลำบากในการหาคุณสมบัติที่ชัดเจน (มนทกานต์ รอดคล้าย, 2561) เมื่อพิจารณาแล้วผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการฟอกเงินเป็นไปได้ว่าอาจมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับการทุจริตของผู้ที่เป็นศูนย์กลางก็ย่อมต้องมีส่วนได้ส่วนเสียตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายด้วยเช่นกัน ได้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมบางอย่าง มีเป้าหมายร่วมกัน ประรณานจะสมทบอะไรบางอย่าง

มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของร่วมด้วย มีความศรัทธาต่อเครือข่าย มีความเชื่อใจผู้นำเครือข่าย และรู้สึกเชื่อมั่นต่อความสำเร็จ (ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์, 2561)

5. ประโยชน์ของการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาทำให้เข้าใจและรับรู้ว่ามีปัญหาในการบริหารของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น อะไรที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขที่เอื้อให้เกิดการคอร์รัปชัน

5.2 ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงรูปแบบการคอร์รัปชันและกระบวนการฟอกเงินที่เกี่ยวข้องกับอดีตประธานกรรมการสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น

5.3 ผลการศึกษาทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างการคอร์รัปชันและการฟอกเงิน

5.4 ผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางประกอบการพิจารณาการแก้ไขปัญหาป้องกันการคอร์รัปชัน และต่อต้านอาชญากรรมทางเศรษฐกิจต่อไป

6. กรอบแนวคิดการวิจัย

อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาสหกรณ์เครดิตยูเนียน คลองจั่น จำกัด มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาการคอร์รัปชันหรือพฤติกรรมฉ้อโกง ซึ่งมีการใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตน และพวกพ้อง สำหรับกรณีของสหกรณ์ฯ คลองจั่น การคอร์รัปชันของอดีตผู้บริหารที่ชัดเจนคือ กระบวนการฟอกเงิน กรอบคิดของงานวิจัยนี้ยืนพื้นอยู่บนแนวคิดของเศรษฐศาสตร์การเมือง ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม ที่ยึดโยงกันด้วยความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ศาสนา อุดมการณ์ กระบวนการยุติธรรม การศึกษา มี/หรืออื่น ๆ ซึ่งผู้วิจัยใช้แนวคิดนี้มาวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) ของอดีตผู้บริหารสหกรณ์ฯ คลองจั่นที่พัวพันกับการยักยอกถ่ายเทเงินเกิดเป็นรูปแบบการคอร์รัปชันร่วมกับกระบวนการฟอกเงิน โดยศึกษาถึงความสัมพันธ์ (Relation) ระหว่างบุคคล กลุ่มภายในองค์กร และกลุ่มภายนอกองค์กร จนเกิดเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “อาชญากรรมคอปกขาว” ที่สะท้อนถึงการคอร์รัปชันที่มีความสัมพันธ์กับอำนาจและอิทธิพล อำนาจดังกล่าวมาจากตำแหน่ง หน้าที่ การมีสถานะทางกฎหมาย กับทั้งมีอิทธิพลทางการเมืองและความสัมพันธ์ส่วนตัว ที่ใช้เป็นช่องทางในการทำอาชญากรรม อาชญากรรมคอปกขาวนี้เป็นการคอร์รัปชันที่ถูกกระทำให้ดูเสมือนว่าเงินที่ผ่านกระบวนการฟอกเงินมีความบริสุทธิ์ หรือทำเสมือนให้เป็นเงินสะอาด โดยผู้กระทำการ (Actor) ต่างได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากระบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) องค์กรทางสังคม (Social organization) และโครงสร้างทางสังคม (Social structure) ที่เชื่อมสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างต่างอุปถัมภ์ คือต่างได้ประโยชน์จากทรัพยากรไปเป็นเพื่อประโยชน์ส่วนตน และแม้จะมีการอ้างว่าใช้เงินที่ผ่านกระบวนการฟอกเงินไปทำประโยชน์เพื่อองค์กรอันเป็นสาธารณะ แต่ในนิยามคำจำกัดความของ

คอร์รัปชัน トラบใดที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยโดยมีการกระทำที่ขาดคุณธรรม จริยธรรม ขัดกับความคาดหวังของสังคม ขัดต่อผลประโยชน์ของประชาชนจำนวนมาก และขัดต่อหลักการแห่งการมีผลประโยชน์ทับซ้อนก็ถือว่าการคอร์รัปชันทั้งสิ้น

7. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีการศึกษาแบบบูรณาการ ศาสตร์พื้นฐานของสหวิทยาการแนววิพากษ์ (Critical Attributes) โดยตั้งอยู่บนศาสตร์ของความรู้แบบ ก้าวข้ามพหุสาขาวิชาที่มองว่าความรู้แบบแบ่งแยกสาขานั้นไม่สามารถที่จะใช้ในการแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบันได้ อันเนื่องจากในแต่ละสาขานั้นมีข้อจำกัดความรู้ในสาขาวิชาของตนเองโดยควบคู่กับ วิธีวิทยาแบบกรณีศึกษา (Case-study Methodology) อยู่ในขอบข่ายการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก กล่าวคือ ในทางปฏิบัติผู้วิจัยได้เลือกกรณีศึกษาที่มีขอบเขตชัดเจน (ชาย โพธิ์สิตา, 2559: 151) เป็นการ ศึกษากรณีตัวอย่าง (Cases) แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นการศึกษากับตัวบุคคล (Individuals) และกลุ่มบุคคล (Social Groups) ที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้พอสมควร ครอบคลุมใน ประเด็นที่ศึกษา โดยที่ผู้วิจัยสามารถเข้าใจในเชิงลึก ได้แก่ ความคิด การกระทำนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555: 184) โดยผู้วิจัยได้วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลทั้งหมด ที่ได้มาตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดวิพากษ์ช่วงแรกได้ก่อตัวขึ้นในช่วงทศวรรษ 1930 สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย Frankfurt โดยรับอิทธิพลมาจากลัทธิมาร์กซ์ นักคิดคนสำคัญ Herbert Marcuse ผู้มีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับกระบวนการเคลื่อนไหวของนักศึกษา (Schwand, 2544 อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา, 2559) และเป็นผู้ที่วางรากฐานสำคัญทางปรัชญา ในการวิพากษ์นั้นจะต้องตั้งคำถามโดยรับ เอาแนวคิดของนักปรัชญาชาวเยอรมัน Immanuel Kant ค.ศ. 1724 - 1804 มาใช้ในอุดมการณ์ 3 ข้อ หลัก ๆ คือ What can I know? What should I do? What may I hope? เพื่อเป็นการตั้งคำถาม และตอบคำถาม ฐานคิดนี้จะทำให้ผู้ศึกษาได้ทำความเข้าใจต่อตัวบุคคลและสังคมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งผู้วิจัย เห็นว่าในการทำการศึกษาวิจัยนั้นอยู่บนฐานคิดทางปรัชญาของ Critical Approach เป็นการได้รับ ปรัชญาแล้วคิดตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553) นอกเหนือจากนี้ ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ตามแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ของมาร์กซิสม์ (Marxist theory) และทฤษฎี สตรีนิยม (Feminist Theory) เป็นกระบวนการที่มองถึงค่านิยม (Values) ของผู้วิจัย และผู้ถูกวิจัยว่า “ค่านิยมนั้นคืออะไร และเป็นค่านิยมของใคร” ซึ่งถ้าหากว่าเลือกเป็นค่านิยมของผู้วิจัย จะต้องพิจารณาว่า ค่านิยมเป็นของคนกลุ่มไหน เป็นกลุ่มผู้ที่มีอำนาจหรือกลุ่มผู้ถูกกดขี่ที่ไม่ได้รับความยุติธรรม โดยขึ้นอยู่กับ ที่ผู้วิจัยจะเลือกค่านิยม และไม่ว่าจะเลือกข้างไหนก็ตาม ผลการวิจัยย่อมมีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณา แล้วจะเห็นว่าเป็นการทำวิจัยตามแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์โดยแท้จริง ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงกิจกรรมทาง การเมืองได้ เพราะในทางปฏิบัติ นั้น ผู้วิจัยจะต้องแสดงถึงจุดยืนเลือกข้างใดข้างหนึ่ง (Guba, 2533 อ้างถึง

ใน ขาย โพธิ์สิตา, 2559) จะต้องผ่านกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) นั่นคือ การรวบรวมข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ แล้วนำมาประเมินทุกด้านอย่างรอบครอบเป็นเหตุเป็นผล ผ่านการศึกษาเรื่องราว เหตุการณ์ ข้อมูลข่าวสาร แนวความคิด ปรากฏการณ์ รวมทั้งทฤษฎีต่าง ๆ ผสมผสานกับความรู้เดิม ประสบการณ์ที่มี และใช้สติปัญญาคิดแยกแยะค้นหาความเป็นจริงที่มีเหตุผล จนได้คำตอบที่ดี เหมาะสม แล้วนำไปใช้พิจารณาตัดสินต่อไป (จินดารัตน์ โพธิ์นอก, 2560)

อย่างไรก็ดี การแสวงหาความรู้ (Epistemology) สมควรจะต้องนำองค์ความรู้จากสาขาวิชาต่าง ๆ มาผสมผสานในการวิเคราะห์งานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ หรือเรียกว่า “สหวิทยาการ” (Interdisciplinary) นำไปสู่แนวคิดที่มีมุมมองอันหลากหลายและยังสามารถเข้าถึงสภาพปัญหา (สภาพเศรษฐกิจ, 2546) ซึ่งผู้วิจัยตระหนักถึงความซับซ้อนในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น จึงนำแนวคิดการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy Research) วิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของผู้คนที่พัวพันกับกระบวนการฟอกเงิน รวมไปถึงนำประโยชน์ของวิธีวิทยาแบบกรณีศึกษามาใช้เพื่อศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการคอร์รัปชันและการฟอกเงินประกอบกับการวิเคราะห์วาทกรรมค้นหาความหมายของแต่ละบุคคลที่สื่อถึงเรื่องการคอร์รัปชันและการฟอกเงินหรือไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมอื่น ๆ ทั้งนี้ ประโยชน์วิธีการศึกษาแบบกรณีศึกษา (Case study) จะช่วยเชื่อมโยงข้อมูลจากระดับจุลภาคไปสู่ระดับมหภาค (อุทุมพร จามรมาร, 2540) โดยผู้วิจัยเริ่มจากศึกษาในระดับจุลภาคจากเหตุการณ์ในปี 2556 สมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นไม่สามารถถอนเงินออกได้เกิดจากสาเหตุใด ทำให้สหกรณ์ฯ แห่งนี้ถึงมีความบกพร่องในการดำเนินธุรกิจ เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในสหกรณ์ออมทรัพย์อื่น ๆ และเกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นการศึกษาไปถึงระดับมหภาคเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ในการการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) และการสัมภาษณ์ (Interview) โดยผู้วิจัยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งจำแนกออกเป็นเอกสารขั้นต้น (Primary Data) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Data) อย่างแรก การศึกษาเอกสารขั้นต้นจะเป็นเอกสารข้อมูลต้องมีหลักฐานโดยตรง ดังเช่น “ประเด็นคำพิพากษาศาลฎีกา คดีหมายเลขดำ อ.1739/2558 ที่พนักงานอัยการคดีพิเศษ 4 เป็นโจทก์ฟ้องนาย ศ. อติตประธานกรรมการสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น เป็นจำเลย ในความผิดฐานยักยอกทรัพย์ผู้อื่น และจัดการทรัพย์สินผู้อื่นโดยทุจริตในฐานะเป็นผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 352, 353, 354” “พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542” “พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542” “ระเบียบข้อบังคับสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด พ.ศ. 2557” (สุรางค์ จันทวานิช, 2561, น. 107) ข้อมูลจากเอกสารเหล่านี้ผู้วิจัยได้นำมาเป็นส่วนสนับสนุนการตีความหมายที่ได้อาศัยหลักฐานต่าง ๆ อันเป็นที่ยอมรับในทางกฎหมาย ต่อมาการศึกษาเอกสารชั้นรองเป็นข้อมูลจากแหล่งอื่นซึ่งมีผู้ที่ได้รวบรวม และวิเคราะห์ไว้แล้วถูกนำมาเสนอผล ไม่ได้เป็นข้อมูลที่มาจากเหตุการณ์โดยตรง ดังเช่น รายงานผลการดำเนินงาน และสถานะการเงินสหกรณ์เครดิตยูเนียน

ประจำปี ข้อมูลสถิติ บทสรุปวิเคราะห์ หนังสือพิมพ์ออนไลน์ วารสาร บทความวิชาการ หนังสือ ตำรา วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เมื่อได้ศึกษาบททบทวนตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ แล้วนั้นทำให้ผู้วิจัยรับรู้ในข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์แต่อาจยังไม่ลงลึกถึงข้อมูลพอ ผู้วิจัยจึงรวบรวมประเด็นคำถามมาสัมภาษณ์เพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงเป้าหมายมากที่สุด ภายใต้กรอบวัตถุประสงค์การวิจัย เพราะฉะนั้นความสำคัญในการสัมภาษณ์ก็คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ตอบสัมภาษณ์ที่มีความยืดหยุ่น (สุภางค์ จันทวานิช, 2561, น.74) เพื่อเป็นการทำให้ผู้สัมภาษณ์ได้รับความไว้วางใจมากขึ้น และมีโอกาสที่จะอธิบายขยายความในเรื่องหรือซักถามได้อย่างต่อเนื่อง สามารถรับรู้ถึงมุมมองความคิด เข้าใจความหมายต่าง ๆ จากประสบการณ์ของผู้ถูกสัมภาษณ์อย่างลึกซึ้ง (Keith F. Punch, 2548, pp.174 - 175) ในงานวิจัยนี้จะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่อยู่ตรงกลางระหว่างการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่คำถามที่ต้องการคำตอบเฉพาะเจาะจง (fixed) มีทั้งหลักการและเหตุผล ในส่วนสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างจะเป็นคำถามที่ไม่ได้กำหนดไว้ แต่มาจากข้อสันนิษฐานส่วนตัวของผู้สัมภาษณ์เองที่ได้ปรับคำถามให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ในสัมภาษณ์แต่ละคน (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2554) ซึ่งวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างนี้ ผู้วิจัยได้มีการวางแผนเตรียมการสัมภาษณ์ไว้ก่อนล่วงหน้าอย่างมีขั้นตอนที่มีความเข้มงวดในบางส่วน และมีประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมใจความหลักของเรื่อง โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าควรถามอะไร ที่ต้องมีคำสำคัญ (Keyword) มาเป็นตัวชี้นำในการสัมภาษณ์ อย่างเช่น การคอร์รัปชัน และการฟอกเงิน (น้ำทิพย์ จรยาธรรม, 2559) ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคำถาม (Interview Guide) มาเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการสัมภาษณ์มีทั้งหมด 3 แบบ ได้แก่

1) สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (Individual Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews) โดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) มุ่งหวังให้แสดงความคิดเห็นหรือเปิดเผยรายละเอียดสำคัญของเรื่อง และสถานการณ์ ตลอดจนความหมายต่าง ๆ (Meaning) ได้แก่ นักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง (นยปส.) ผู้อำนวยการส่วนบริหารทรัพย์สินของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ สำนักนายทะเบียนและกฎหมายของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ประธานเครือข่ายประชาชนปฏิรูปอดีตประธานคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา สภาปฏิรูปแห่งชาติ นักวิชาการ นักอาชีวศึกษา ประธานคณะผู้ทำแผนฟื้นฟูสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด ผู้นำของสมาชิกผู้เสียหาย ประธานชมรมคุ้มครองสิทธิเจ้าหน้าที่รายย่อยของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด และสมาชิกผู้เสียหายสหกรณ์ฯ

2) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม เพื่อช่วยกันวิเคราะห์หรือทัศนะร่วมกันในหัวข้อ “เส้นทางคดีฟอกเงินทุจริตสหกรณ์ฯ” โดยอาศัยผู้ให้ข้อมูลข้อเท็จจริงอยู่ในกรอบความคิดทางกฎหมาย ได้แก่ รองอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ และรองผู้อำนวยการกองคดีการเงินการธนาคารและการฟอกเงิน 2 กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI)

3) การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) ไม่เป็นการ คือ เน้นให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากประสบการณ์ส่วนตัวเป็นหลัก เพื่อทราบถึงเจตคติของผู้ถูกสัมภาษณ์ ได้แก่ อดีตประธานสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น จำกัด ชุดที่ 29

8. ผลการวิจัย

เรื่องของปัญหาการคอร์รัปชันนั้นมีมานานแล้วไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมมนุษย์และเป็นเรื่องที่สามารถเกิดได้ทุกแห่งหนกับองค์กรที่ไร้อุดมการณ์ที่ไม่สามารถบริหารจัดการและควบคุมระบบให้ได้ สำหรับสหกรณ์อาจจะต้องยอมรับว่า “ปัญหาการทุจริตในสหกรณ์เป็นเรื่องที่ฝังใจคนไทยมานาน” (สุวรรณ ธวัชโชติ, 2558) สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในปัจจุบันพบว่าบางแห่งยังมีปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตในการดำเนินงานและมีข้อบกพร่องทางการเงินและบัญชี ซึ่งสาเหตุของปัญหาเป็นไปได้หลายประการ เช่น การขาดระบบการควบคุมภายในที่ดี การบริหารจัดการคณะกรรมการดำเนินการ ขาดการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินงานผิดวัตถุประสงค์ไม่ยึดตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์ ทำให้การดำเนินงานของสหกรณ์แนวโน้มมีข้อบกพร่องในการดำเนินงานสูง โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ร่วมกันทุจริตด้วยกลวิธีที่มีความซับซ้อนมากขึ้น (ราเชนทร์ ทองนาถ, 2558) สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ สมบูรณ์ สารสิทธิ์ (2560) ในกรณีอดีตผู้บริหารสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น พบสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการทุจริตขึ้นเกิดจากปัจจัย 2 ด้าน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบุคลากรเป็นสาเหตุหลัก และ 2) ปัจจัยด้านการรายงานการตรวจสอบทางการเงินและบัญชีไม่มีประสิทธิภาพ

ข้อสรุปที่หนึ่ง: จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำไมถึงเกิดการคอร์รัปชันระดับหมื่นล้านขึ้นได้ คงเป็นไปได้ยากที่บุคคลคนเดียวจะกระทำได้และมีความเป็นไปได้ว่าเป็นการร่วมมือกันระหว่างบุคคลภายในองค์กรและภายนอกองค์กรเพื่อให้การตรวจสอบพบการคอร์รัปชันนั้นยากขึ้น ซึ่งปัจจัยเงื่อนไขที่นำไปสู่สาเหตุการคอร์รัปชัน ในกรณีของอดีตผู้บริหารสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมายแล้วอาศัยทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริตแบบใหม่เพื่อเป็นองค์ประกอบในการอธิบายสาเหตุการคอร์รัปชัน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) โครงสร้างสหกรณ์ในระบบการบริหารแบบผูกขาด คือ บุคคลที่เป็นสมาชิกสหกรณ์อาศัยช่องทางจากการเลือกตั้งกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ จัดตั้งกลุ่มพรรคพวกลงสมัครการเลือกตั้งเพื่อเข้าไปเป็นกรรมการและสร้างฐานคะแนนเสียงไว้รองรับในการเลือกตั้งครั้งต่อ ๆ ไป เป็นพรรคพวกเดียวกันแต่จะแยกออกเป็นกลุ่มกรรมการดำเนินงานกับผู้ตรวจสอบกิจการภายในและไปทำหน้าที่สลับกันไปมาเมื่อครบวาระ จึงเป็นจุดอ่อนทำให้ระบบควบคุมการตรวจสอบภายในขาดประสิทธิภาพ เอื้ออำนวยให้เกิดพฤติกรรมคอร์รัปชันต่อเนื่องยาวนานนับ 10 ปี (ผู้เสียหายจากคดีทุจริตเงินสหกรณ์ฯ คลองจั่น, การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 พฤษภาคม 2562) สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ญาณวิทย์

ประครองโพธิ์ทอง (2556) พบว่าคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ ลงสมัครเลือกตั้งในแต่ละสมัย โดยส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีความสนิทสนมกับผู้ก่อตั้งทั้ง 3 คนเท่านั้น จึงทำให้ตัวเลือกสมาชิกอื่น ๆ จำกัดอยู่ในวงแคบของกลุ่มผู้มีอิทธิพลครอบงำสหกรณ์ฯ ถึงแม้การเลือกตั้งจะมาจากสมาชิกผ่านมติประชุมใหญ่ก็ตาม แต่ก็ตกอยู่ในความเสี่ยงเรื่องการคอร์รัปชันและผลประโยชน์ทับซ้อน และเป็นสาเหตุให้สหกรณ์ฯ อยู่ในการบริหารแบบผูกขาดเป็นระยะเวลานานหลายสมัย อาจจะเป็นโอกาสให้คณะกรรมการดำเนินการบางคนหรือทั้งหมดกระทำการทุจริตต่อสหกรณ์ฯ ซึ่งข้อเท็จจริงที่ปรากฏในต่อมามีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ กระทำทุจริตเป็นจำนวนมากด้วยการอนุมัติเงินกู้ที่ขัดต่อกฎหมายโดยอดีตประธานสหกรณ์ฯ อนุมัติเงินทวงจ่ายให้ตนเองเป็นเงินกว่า 4,000 ล้านบาท มิได้ผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่

2) อาศัยช่องโหว่ของกฎหมายบังคับใช้ เนื่องจากกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นหน่วยงานมีหน้าที่กำกับดูแลสหกรณ์ เมื่อปี พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 1) เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้ว นายทะเบียน นาย บ. ได้ประกาศออกมาว่าสหกรณ์ใดมีความประสงค์จดทะเบียนรับสมาชิกนิติบุคคลให้เว้นมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 แต่เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2552 คณะกรรมการกฤษฎีกากำหนดให้เพิกถอน “การรับจดทะเบียนข้อบังคับของสหกรณ์ทุกสหกรณ์ที่กำหนดคุณสมบัติสมาชิกสมทบเป็นบุคคลธรรมดา ไม่บรรลุนิติภาวะ หรือคณะบุคคล หรือนิติบุคคล” ได้มีคำสั่งไปแล้วแต่คณะกรรมการกฤษฎีกายังไม่ผ่านมติความเห็นชอบเนื่องจากไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติในมาตราใดในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ที่บัญญัติหลักเกณฑ์เพิกถอนคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์กรณีนี้ไว้โดยเฉพาะ จึงไม่เป็นผลให้สหกรณ์ฯ คลองจั่นหยุดรับสมาชิกสมทบเป็นเหตุให้พิจารณาตีความขยายเวลาออกไปจนกระทั่งถึงปลายปี พ.ศ. 2553 - 2554 แต่ทว่าประกาศ/คำสั่งของคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อปี พ.ศ. 2552 - 2553 ทำให้สหกรณ์ฯ คลองจั่นยุติการรับสมาชิกสมทบได้ในตอนนั้น มูลค่าความเสียหายคงจะไม่ถึง 2 พันล้าน (ผู้เสียหายจากคดีทุจริตเงินสหกรณ์ฯ คลองจั่น, การสื่อสารส่วนบุคคล, วันที่ 2 พฤษภาคม 2562)

3) เจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยอำนาจการวินิจฉัย อันเนื่องจากการส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ไม่ได้ใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายระงับการกระทำโดยไม่ชอบของนาย ศ. อดีตประธานสหกรณ์ฯ และคณะกรรมการสหกรณ์ฯ ปลอมให้มีการกระทำความผิดระยะเวลากว่า 10 ปีในเรื่องของการปล่อยเงินกู้ให้บุคคลภายนอกขัดต่อกฎหมาย ใช้วิธีการแก้ไขข้อบังคับเพื่อให้บุคคลภายนอกมาเป็นสมาชิกสหกรณ์ รวมทั้งเรื่องการเงินทวงของนาย ศ. นำไปใช้ในเพื่อธุรกิจส่วนตัวนั้น ในข้อเท็จจริงนั้นกรมตรวจบัญชีสหกรณ์รับรู้และแจ้งคณะกรรมการสหกรณ์ฯ แก้ไข แต่ทางสหกรณ์ฯ ไม่ได้ดำเนินการ ซึ่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ควรจะต้องใช้อำนาจเพื่อยับยั้งความเสียหายแต่กลับไม่ดำเนินการ จึงถือได้ว่า 2 หน่วยงานนี้ได้ละเลยต่อหน้าที่ตามกฎหมาย หรือการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความล่าช้าเกินสมควร ทั้งที่ได้ตรวจพบว่าสหกรณ์ฯ มีการกระทำความผิดมาตั้งแต่ปี 2543 (คดีหมายเลขดำที่ 2472/2556 และคดีหมายเลขคำที่ 913/2557)

4) ระบบตรวจสอบจากภาคส่วนต่าง ๆ ยังขาดความเข้มแข็ง ได้แก่ ผู้ตรวจสอบกิจการหรือสมาชิกสหกรณ์ เพราะเหตุใดทำไมจึงไม่ตรวจสอบ โดยทั่วไปสมาชิกมักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน อาจก่อให้เกิดละเลยการตรวจสอบไปได้ แต่ถ้าหากตัวผู้สอบกิจการนั้นไม่สามารถตรวจสอบได้ ก็จะใช้ผู้สอบบัญชีทางภาคเอกชนทำหน้าที่ตรวจสอบ นั่นเป็นจุดอ่อนเพราะว่าสหกรณ์ฯ คลองจั่นเป็นนายจ้างและผู้สอบบัญชีภาคเอกชนก็อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ดังนั้น กรมตรวจบัญชีสหกรณ์จะต้องรับทราบหากว่าบัญชีนั้นมีปัญหาอะไร ข้อมูลเบื้องต้นก็คือว่า ผู้ที่เป็นผู้สอบบัญชีภาคเอกชนก็คือข้าราชการเกษียณของกรมตรวจฯ เพราะฉะนั้นเรื่องเทคนิคในการเขียนไม่ให้เกิดพบความผิดปกติ จำนวนเงินมากมายมหาศาลผ่านการตรวจสอบมาได้จึงเป็นปัญหา เมื่อกรมส่งเสริมตรวจสอบภายหลังพบว่ามีการทำหลักฐานการเงินที่ดูเหมือนไม่ผิดปกติ รวมไปถึงการจัดทำงบการเงิน (กรมส่งเสริมสหกรณ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, วันที่ 5 มิถุนายน 2562)

5) สังคมและวัฒนธรรมกับค่านิยมยกย่อง/เกียรติคุณทางสังคม เป็นความบกพร่องของระบบสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น ส่วนหนึ่งพบว่าการกลไกการควบคุมทางภาครัฐดูแลไม่ทั่วถึง กรมตรวจบัญชีสหกรณ์รับรองยกระดับว่าเป็น “สหกรณ์มาตรฐานในระดับดีเลิศ ประจำปี 2554” อีกทั้งกรมส่งเสริมในฐานะนายทะเบียนสหกรณ์ก็ให้รางวัลเกียรติคุณ นาย ศ. ว่าเป็นนักสหกรณ์แห่งชาติ มีการเผยแพร่ประกาศทำให้สมาชิกเชื่อมั่นว่าสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นมี “สถานะการเงินดี” มีกำไรมั่นคง ทำให้อัตตประธานสหกรณ์ฯ ใช้ความน่าเชื่อถือเหล่านั้นหลอกลวงให้ประชาชนหลงเชื่อนำเงินมาฝากมากยิ่งขึ้นเพื่อจะได้ผลตอบแทนสูง ขัดแย้งกับความเป็นจริง อัตตประธานฯ ตกแต่งบัญชีถ่ายเทผลประโยชน์ของสหกรณ์ไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว (ไพบูลย์ นิตตะวัน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2562)

6) การระดมทุนเข้าสหกรณ์และการกระจายการลงทุนในกิจการอื่น ๆ มีสมาชิกสหกรณ์ฯ คลองจั่นจำนวนหนึ่ง ได้กล่าวว่า สหกรณ์แห่งนี้มีนาย ศ. ดำรงตำแหน่งประธานและเป็นผู้บริหารตั้งแต่ต้นเป็นระยะเวลากว่า 30 ปี ดำรงตำแหน่งประธานเรื่อยมา จนกระทั่งช่วงหลังมีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการ เหตุจากพบความผิดปกติเมื่อปี พ.ศ. 2552 มีการปล่อยกู้ให้กับบริษัทที่มีชื่อของนาย ศ. ที่พั่วพันอยู่ มีมูลค่าหลายพันล้าน แต่เนื่องด้วยสถานะสหกรณ์ฯ คลองจั่นมีความน่าเชื่อถือสูงที่ให้ผลตอบแทนร้อยละ 10 ในการลงทุน หรือฝากจะได้ดอกเบี้ยร้อยละ 5 - 5.5 เป็นส่วนหนึ่งที่ดึงดูดใจประชาชนให้นำเงินไปลงทุนเพราะมีดอกเบี้ยที่สูงกว่าฝากทั่วไป ข้อเท็จจริงสหกรณ์ฯ ปล่อยกู้ที่ไม่สมเหตุผล 12,000 ล้านบาท และตัวประธานกู้ยืมเอง 3.3 พันล้านบาท ส่งผลให้ผู้ฝากที่มีสมาชิกกว่า 5.2 หมื่นคนทั่วประเทศไม่สามารถเบิกเงินได้นานกว่า 6 เดือน โดยเฉพาะเงินยืมท่ตรงจ่ายที่มีมากกว่า 3 พันล้านบาท เป็นการดำเนินการเองโดยไม่มีระเบียบรองรับ (เรื่องเล่าเช้านี้ ร้องคดีสหกรณ์คลองจั่นไม่คืน, 2556, 2 ตุลาคม)

ศุภกิตต์ แสงวงการ (2556) อดีตสมาชิกสหกรณ์ฯ คลองจั่นเผยสาเหตุที่ตัดสินใจฝากเงินกับสหกรณ์ฯ เพราะได้ผลตอบแทนที่สูงกว่าที่อื่น ได้แก่ 1) บัญชีทุนเรือนหุ้น เงินปันผลร้อยละ 10 จากยอดการฝากหุ้น 2) เงินฝากออมทรัพย์สหกรณ์ฯ ดอกเบี้ยร้อยละ 5.5 สูงกว่าออมทรัพย์ธนาคารทั่วไปเกือบ

3 เท่า หากเปรียบเทียบส่วนต่างของดอกเบี้ยออมทรัพย์ในปี 2556 ธนาคารกสิกรให้ร้อยละ 0.75 น้อยกว่า สหกรณ์ฯ คลองจั่นร้อยละ 2 และเมื่อเปรียบเทียบกับสหกรณ์อื่น ๆ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือสหกรณ์ออมทรัพย์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อัตราการจ่ายดอกเบี้ยไม่ถึงร้อยละ 4 ต่างจากสหกรณ์ฯ คลองจั่น ในรูปแบบออมทรัพย์พิเศษสหกรณ์ฯ กำหนดสิทธิให้ถอนเงินได้เดือนละ 1 ครั้ง แต่หากจะต้องถอนเพิ่มในเดือนเดียวกันจะต้องเสียค่าธรรมเนียมให้สหกรณ์ฯ ร้อยละ 1 ของจำนวนยอดเงินที่ถอน (ไทยพับลิก้า, 2556) สำหรับสหกรณ์ฯ คลองจั่น ในช่วงแรกมีการเปิดรับสมัครสมาชิกอย่างเปิดกว้างขึ้นกว่าเดิม เมื่อนายทะเบียนได้ออกหลักเกณฑ์เปิดกว้างขึ้นเหมือนกลายเป็นช่องทางให้สหกรณ์ฯ คลองจั่นเห็นช่องทางที่จะไประดมทุนข้างนอกซึ่งมันก็มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมกายด้วย เพราะว่าเงินจำนวนมากมันไหลไปวัดพระธรรมกายตามเส้นทางการเงิน จุดเริ่มต้นที่สำคัญ คือ การเปิดรับสมาชิกเข้ามาเป็นจำนวนมากโดยจงใจด้วยผลตอบแทนในรูปแบบของเงินปันผลจากการถือหุ้นและดอกเบี้ยจากเงินรับฝาก เพราะดอกเบี้ยเงินรับฝากตามระเบียบสหกรณ์กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากไว้ที่ร้อยละ 7 สหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นให้อยู่ที่ประมาณร้อยละ 6 และอัตราเงินปันผลกำหนดไว้ให้ไม่เกินร้อยละ 10 สหกรณ์ฯ ก็จ่ายเต็ม 10 หรือใกล้เคียงกับร้อยละ 10 ตามกำหนด ซึ่งค่าตอบแทนเฉลี่ยของการนำเงินไปลงทุนมันไม่ถึงขนาดนั้น (กรมส่งเสริมสหกรณ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2562)

7) ขาดหลักยึดถือทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม “ความโลภ ความหลง จากการได้เงินมาโดยง่ายทำให้เป็นบ่อเกิดของความเสียหาย อีกทั้งระบบการควบคุมตรวจสอบของสหกรณ์ก็ยังไม่ได้มาตรฐานและล้าสมัยมาก” (ไพบูลย์ นิตติะวัน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 5 มิถุนายน 2562) นอกจากนั้นจริยธรรมองค์กรไม่สามารถบังคับใช้ให้เกิดผล การดำเนินงานของสหกรณ์ต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการบริหารที่ดีมีคุณธรรมและจริยธรรม เพราะสหกรณ์อาจจะหาช่องว่างทางกฎหมาย เพื่อดำเนินงานการตามความต้องการโดยบริหารเงินที่มีอยู่ ปัจจุบันสหกรณ์หลายแห่งเน้นหาแหล่งเงินทุนจากภายนอก เข้าสู่อิทธิพลของระบบทุนนิยม ส่วนทางภาครัฐควรส่งเสริมให้สหกรณ์เติบโตแบบที่มาจากโครงสร้างภายในของสหกรณ์ ไม่ใช่สหกรณ์เข้าหาแหล่งเงินทุนอย่างที่ได้เป็นอยู่ในปัจจุบัน (รุจิพัชร กิตติวิวัฒน์พงศ์ และ กนกรัตน์ ยศไกร, 2559) ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งในการดำเนินงานสหกรณ์เพราะการมุ่งหวังให้สหกรณ์เติบโตตามเศรษฐกิจอาจจะทำให้กลายเป็นองค์กรธุรกิจได้ จนไม่คำนึงถึง “อุดมการสหกรณ์ สืบหลักธรรมมาภิบาล สัมธรรมะที่มีต่อองค์กรต่อสังคม” (สาคร บุญเชิญ, 2561)

ข้อสรุปที่สอง: รูปแบบการคอร์รัปชันหรือพฤติกรรมการทุจริตที่เกิดขึ้นภายในสหกรณ์สามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบซึ่งไม่แตกต่างจากการทุจริตในองค์กรภาครัฐหรือเอกชนอื่น ๆ อาทิ การปลอมแปลงเอกสาร (Offences relating to certificate) เพื่อหวังผลประโยชน์ กระทำการใด ๆ อันเป็นเท็จหรือบิดเบือน หลีกเลียง ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ข้อบังคับสหกรณ์ รับสินบน กินใต้โต๊ะ เอาผลประโยชน์จากการบริหารโดยไม่สุจริต นอกจากนี้ยังเกิดจากพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปของผู้บริหารและฝ่ายจัดการ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะเอื้อต่อการทุจริตได้ในสหกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นความหย่อนยานในการทำงานที่ไม่มี

ประสิทธิภาพ ไม่ใส่ใจคุณภาพของผลงาน ไม่มีความรับผิดชอบ ไม่มีการเอาจริงเอาจัง ไม่ทำการตัดสินใจ ไม่ยึดมั่นระเบียบวินัยในการทำงาน ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดความเป็นมืออาชีพ ชอบทำอะไรยุ่งยากหากไม่จำเป็น การทำงานที่จ้องแต่การแสวงหาผลประโยชน์ เช่น ชอบไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่ชัดเจนตรงไปตรงมา การทำงานแบบเล่นพรรคเล่นพวก การเอื้อประโยชน์หรือให้สิทธิพิเศษพวกพ้องและญาติมิตร ฯลฯ พฤติกรรมเหล่านี้อาจจะดูยังไม่ใช่เป็นการกระทำการทุจริตโดยตรง แต่ก็อาจเป็นการเกื้อกูลกัน และก่อให้เกิดการทุจริตมากขึ้นหรือน้อยลงในสหกรณ์ (สุวรรณ ธวัชโชติ, 2548, น. 41)

ด้วยเหตุผลเหล่านี้เมื่อพิจารณารูปแบบการทุจริตสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นที่มุ่งเน้นการดำเนินการในเชิงธุรกิจผิดไปจากกรอบของกฎหมายสหกรณ์ ขัดต่อระเบียบและแนวทางยึดถือปฏิบัติในการดำเนินงานสหกรณ์ (เกลียวเชือก, 2556) ในแง่ของพฤติกรรมได้ปรากฏว่ามีการทุจริตโดยอาศัยอำนาจ “ประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์” ในข้อบังคับประเภทสหกรณ์เครดิตยูเนียน หมายถึง “บุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ในการอนุมัติลงลายมือชื่อในเอกสารต่าง ๆ ในนามของสหกรณ์ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับควบคุมดูแลการดำเนินงานโดยทั่วไปของสหกรณ์ให้อยู่ในวัตถุประสงค์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย” แต่ในทางตรงกันข้าม กลับใช้อำนาจประธานสหกรณ์แสวงหาประโยชน์แก่ตนเองหรือพวกพ้อง โดยวิธีการอนุมัติเงินกู้ของสหกรณ์ฯ ไปใช้ในกิจการของตนเอง หรือการนำไปเสี่ยงลงทุนในกิจการอื่น ๆ และทำสัญญากู้ยืมเงินระหว่างสหกรณ์ฯ กับสมาชิกสมทบซึ่งเป็นนิติบุคคลหรือคณะบุคคลที่ไม่ได้ถือหุ้นในสหกรณ์ จำนวน 27 ราย รวมเงินสัญญากู้ยืม 11,858 ล้านบาท มิได้มีการกู้ยืมเงินกันจริง (กรุงเทพธุรกิจ, 2562) โดยมีดังต่อไปนี้

1) จัดตั้งบริษัทในเครือของตนเพื่อกู้ยืมเงิน จากการตรวจสอบกรมสอบสวนคดีพิเศษพบเส้นทางการเงินของอดีตประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์ นาย ศ. เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำสัญญากู้ยืมเงินจำนวน 33 ฉบับ อยู่ในช่วงระหว่างปี 2553 - 2555 ใช้วิธีการอนุมัติเป็นลายมือชื่อปลอมลงนามขอกู้เงิน และอนุมัติให้กู้ โดยเช็คส่งจ่ายไปยังนิติบุคคล 27 ราย และมีชื่อนาย ศ. อยู่ในบริษัทนั้น ๆ เจ้าหน้าที่กรมสอบสวนคดีพิเศษได้รับการยืนยันจากนิติบุคคล 4 - 5 แห่งว่าไม่เคยกู้เงินกับสหกรณ์ (ไทยรัฐ, 2558) นอกจากนี้ กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ ตรวจสอบค้นหาข้อมูลพบว่าลูกหนี้เงินกู้สมทบจำนวน 10 ราย จากทั้งหมด 27 ราย เป็นบริษัทที่มีนาย ศ. และ นาย ป. เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ โดย 10 บริษัทนี้ได้กู้เงินจากสหกรณ์ฯ คลองจั่น ไปเป็นจำนวน 5,273,015,015 บาท (ไทยพับลิก้า, 2556) สำหรับวิธีการปลอมแปลงเอกสารสัญญาเงินกู้ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สัญญาเงินกู้ “ร่วมกันปลอม” เป็นการใช้อักษรสิทธิ์ปลอม เพื่อไม่ให้ผู้ตรวจบัญชีตรวจพบหรือสงสัยระบบบัญชี และใช้เป็นหลักฐานยืนยันในระบบบัญชีแสดงให้เห็นว่าเงินที่หายไปจากบัญชีสหกรณ์ฯ 10,812,663,995.29 บาท มีผู้กู้เงินตามสัญญาจากข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่ามีการกู้ยืมเงินแต่อย่างใด และสัญญาเงินกู้ “กู้เองอนุมัติเอง” เป็นการกู้เงินสหกรณ์โดยอดีตประธานกรรมการสหกรณ์ฯ นาย ศ. ในฐานะผู้กู้และผู้อนุมัติการปล่อยกู้เป็นคนเดียวกัน ซึ่งลงนามในสัญญาเงินกู้ฉบับเดียวกัน และในบางสัญญาเงินกู้ นาย ศ. ไม่ได้

ลงลายมือชื่อ ซึ่งการทำสัญญานั้นเป็นการทำภายในวันเดียวกันหลายสัญญาเงินกู้ (คดีหมายเลขดำที่ อ. 3056/2560)

2) การสร้างลูกหนี้ปลอมหรือบัญชีลูกหนี้ปลอม อดีตประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ นาย ศ. เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2557 ได้ยอมรับว่าใช้วิธีการปลอมแปลงลายมือโดยใช้ชื่อของนางสาว จ. (เป็นหนึ่งในลูกหนี้ 27 ราย) ลงในสัญญากู้ยืมเงินจำนวนทั้งหมด 5 ฉบับ รวมเป็นเงิน 1,810 ล้านบาท มีเจตนาเพื่อให้ผู้ใดผู้หนึ่งนั้นหลงเชื่อว่านางสาว จ. ที่ได้กู้ยืมเงินไปจากสหกรณ์ฯ คลองจั่น ซึ่งสัญญาเงินกู้ดังกล่าว นาย ศ. สั่งทราจจ่ายเงินเพื่อเข้าบัญชีตัวเอง (คดีหมายเลขดำที่ อ.3472/2556)

3) ปลอมกู้โดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันและหลักทรัพย์ไม่เพียงพอ นายทะเบียนสหกรณ์ได้ออกคำสั่งที่ 259/2554 เรื่องสหกรณ์ฯ คลองจั่นมีการปฏิบัติไม่เป็นไปตามข้อบังคับหรือคำสั่งนายทะเบียนเกี่ยวกับการถือหุ้นของสมาชิกสมทบและมีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจการให้เงินกู้แก่สมาชิกสมทบโดยหลักประกันเงินกู้ของลูกหนี้ส่วนใหญ่ไม่ทราบราคาประเมินหรือหลักประกันมีราคาต่ำกว่าจำนวนเงินกู้ซึ่งสหกรณ์ฯ ไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้สอบบัญชีได้แนะนำไว้ปัญหาการให้เงินกู้แก่สมาชิกสมทบซึ่งปรากฏในรายงานการตรวจสอบการสหกรณ์ฯ คลองจั่น จำกัด ผลการตรวจสอบสัญญาการกู้ยืมระหว่างสหกรณ์ฯ คลองจั่น ผู้ให้กู้จำนวน 12 สัญญา เป็นเงินมากถึง 5,023,817,158 บาท มีรายละเอียด ดังนี้

- สัญญากู้ยืมเงินที่ “ผู้กู้” ไม่ลงลายมือชื่อ 3 สัญญา เป็นเงินกู้ 1,800 ล้านบาท
- สัญญากู้ยืมเงินที่ “ผู้ให้กู้” ไม่ลงลายมือชื่อ 7 สัญญา เป็นเงินกู้ 2,403,817,158 ล้านบาท
- สัญญากู้ยืมเงินที่ “ผู้กู้และผู้ให้กู้” ไม่ลงลายมือชื่อ 2 สัญญา เป็นเงินกู้ 820 ล้านบาท

ผลการตรวจสอบยังพบว่า “หลักประกันเงินกู้” จำนวน 24 สัญญา วงเงินกู้รวม 11,777,357,158 บาท มีการจดจำนองค้ำประกันเงินกู้จำนวนดังกล่าวเพียง 1,150,309,715 บาท และ “สัญญาเงินกู้ยืมเงิน” จำนวน 10 สัญญา ตามที่กล่าวมาข้างต้น เงินกู้จำนวน 6,471,700,000 บาท ไม่มีการจดจำนองหลักทรัพย์ไว้เป็นประกันเงินกู้แต่อย่างใด

4) การยืมเงินทราจจ่ายให้บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ฯ อดีตประธานกรรมการดำเนินการ นาย ศ. ได้เบิก “เงินยืมทราจจ่าย” โดยระบุว่าเป็นการทราจจ่ายของตนเอง จำนวน 191 รายการ รวมเป็นเงิน 4,036.84 ล้านบาท และได้ส่งจ่ายให้บุคคลอื่นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ฯ ซึ่งไม่มีการแจ้งทางคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ ให้มีมติเห็นชอบด้วย ในข้อเท็จจริงการเบิกจ่ายลักษณะนี้ ตามระเบียบข้อบังคับสหกรณ์ฯ ไม่ได้กำหนดไว้ว่าประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์ฯ มีอำนาจกระทำการได้ สำหรับการตรวจสอบไม่ปรากฏว่าได้มีการนำเงินคืนให้กับสหกรณ์แต่อย่างใด กลับพบว่าการถอนเงินสด หรือนำเช็คเข้าบัญชีเลขที่ หรือซื้อเช็คเช็คเข้าบัญชีเงินฝากของตนเองและของบุคคลอื่น และนำไปกระทำการอื่น หรือนำไปส่งจ่ายให้บุคคลอื่นทั้งทางตรงหรือทางอ้อม (ไทยพาณิชย์, 2556)

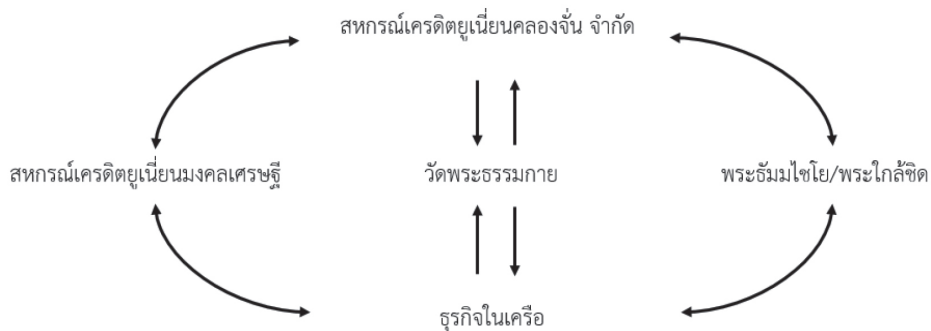
5) ตกแต่งบัญชีงบการเงินหรือรายงานการเงินขัดต่อข้อเท็จจริงจากข้อมูลรายงานประจำปี พ.ศ. 2552 – 2555 ของสหกรณ์ฯ คลองจั่น พบว่ามีการตกแต่งบัญชีหรืองบการเงินโดยใช้วิธีการสร้าง

รายการทางบัญชีแสดงผลประกอบการที่ไม่เป็นความจริงหลอกลวงเพื่อให้สมาชิกเข้าใจว่าสหกรณ์ฯ มีสถานะการเงินดี รายงานตัวเลขกำไรสุทธิสูงกว่าความเป็นจริง (คดีหมายเลขดำที่ 1260/2561)

ข้อสรุปที่สาม: จุดเริ่มต้นของการฟอกเงินสืบเนื่องจากอดีตประธานสหกรณ์ฯ พุจริตได้มีการส่งจ่ายเช็คไปยังเครือข่ายกลุ่มต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) กลุ่มนิติบุคคลที่มีมูลหนี้ (2) กลุ่มวัดพระธรรมกาย พระเทพญาณมหามุณี (3) มูลนิธิมหารัตนอุบาสิกาจันทร์ และพระเครือข่าย (4) กลุ่มสหกรณ์อื่น ๆ (5) กลุ่มผู้ต้องหาและผู้อยู่ในข่ายผู้ต้องหา (6) กลุ่มบุคคลธรรมดาที่รับเช็ค (7) กลุ่มนายหน้าที่ดิน และกลุ่มนิติบุคคลที่ไม่มีมูลหนี้ โดยสอบสวนผู้ที่รับเงินมาในแต่ละกลุ่ม ซึ่งในกลุ่มที่สามารถชี้แจงมูลหนี้ได้นั้นเป็นอันจบสิ้นไป แต่ส่วนที่ไม่มีมูลหนี้ก็ถูกดำเนินคดีเรื่องฟอกเงิน (ปรณ สุชีวกุล, กรมสอบสวนคดีพิเศษ. การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 มิถุนายน 2562) ซึ่งในกรณีของสหกรณ์ฯ คลองจั่นนี้มีพระภิกษุและวัดในพระพุทธศาสนาหลายวัดเข้ามาเกี่ยวพันในลักษณะเป็นเครื่องมือสร้างความเชื่อถือศรัทธาและเปิดช่องให้อดีตประธานสหกรณ์โยกย้ายเงินจากสหกรณ์ฯ คลองจั่นไปทำบุญกับพระภิกษุและวัดตลอดจนมูลนิธิที่เป็นเครือข่ายของวัดอย่างเป็นระบบ และกระบวนการฟอกเงินดังกล่าวคือวัดพระธรรมกายได้มีคำสั่งแต่งตั้งให้นาย ศ. ผู้มีอำนาจเบิกจ่ายสหกรณ์ฯ คลองจั่นเป็นไวยาวัจกรของวัดพระธรรมกายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 - 2556 และให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรประโยชน์ศาสนสมบัติหรือทรัพย์สินของวัดพระธรรมกายโดยอาศัยการทำบุญ (ไทยพับลิก้า, 2560) จนเกิดการโยกย้ายทรัพย์สินจากสหกรณ์ฯ คลองจั่นมาฟอกที่วัดพระธรรมกายและวัดอื่น ๆ ที่เป็นเครือข่ายอีกหลายแห่ง ตัวอย่างเช่น สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนมงคลเศรษฐีมาได้อย่างไร สหกรณ์นี้ก่อตั้งโดยที่นาย ศ. เป็นไวยาวัจกรของวัดพระธรรมกาย อีกทั้งเป็นประธานของสหกรณ์ฯ คลองจั่นเนื่องด้วยสหกรณ์ฯ คลองจั่นมีสภาพคล่องทางการเงินสูงหรือสินทรัพย์หมุนเวียน (Current Assets) ส่งผลให้นาย ศ. ส่งจ่ายเช็คไปยังสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนมงคลเศรษฐี เพื่อให้สหกรณ์ฯ มงคลเศรษฐีปล่อยกู้ให้ลูกศิษย์ไปทำบุญบริจาคแก่วัดธรรมกาย เรียกว่า “สินเชื่อเพื่อการกุศล” จึงเกิดความสัมพันธ์เกี่ยวโยงโดยมีนาย ศ. เป็นผู้ประธานและผู้ก่อตั้งสหกรณ์ทั้ง 2 แห่ง เกิดการโยกย้ายเงินสหกรณ์ฯ คลองจั่น ส่งจ่ายเช็คเงินสดไปยังเครือข่ายวัดและพระหลายรูป ได้แก่ วัดพระพระธรรมกาย 589 ล้านบาท พระธัมมชโย 225 ล้านบาท พระครูปลัดวิจารณ์ 119 ล้านบาท พระมนตรี สุตาภาโส 100 ล้านบาท พระวิรัช 100 ล้านบาท ในส่วนมูลนิธิจะไม่ได้บริจาคโดยตรงแต่เป็นการโอนจากบัญชีของพระธัมมชโยเพื่อนำไปใช้ก่อสร้างศาสนสถานอาคาร 100 ปี และมหารัตนวิหารคดรอบมหาธรรมกายเจดีย์ บางส่วนนำไปลงทุนในหุ้นต่าง ๆ และนำเงินไปซื้อที่ดินทั่วประเทศ รวมไปถึงนาย ส. อดีตพระวัดพระธรรมกาย 127 ล้านบาท ถือครองที่ดินในชื่อบริษัทเอสดับบลิวฯ ชื่อหุ้นของบริษัทเอ็มโฮมเอสพีวี 2 ลงทุนธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ เหมือนแร่ และรีสอร์ทฯ นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเครือข่ายธุรกิจการเมือง ได้แก่ นาย จ. อดีตผู้ช่วยรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง 438 ล้านบาท ที่ได้รับเงินค่าคอมมิชชั่น 5 - 10% จากการชักชวนให้สหกรณ์ต่าง ๆ มาฝากเงินกับสหกรณ์ฯ คลองจั่น ร่วมกับนาย ว. ประธานสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนรัฐประชา 1,927 ล้านบาท นายหน้าค้าที่ดิน/บริจาคที่ดิน รับตัวสัญญาใช้เงิน (กู้) รับเช็คเงินสดจากนาย ศ. แบบไม่มีมูลหนี้ต่อกัน

ดังกล่าวเห็นได้ว่า กรณีของอดีตประธานสหกรณ์ฯ คลองจั่นและเครือข่ายอาศัยวงจรของศาสนสถานเป็นช่องทางหลักในการส่งผ่านทรัพย์สินที่ได้จากการทุจริตและกระจายให้กับบุคคลกลุ่มบุคคล ไปลงทุนในหลายรูปแบบ ส่งผลให้การฟอกเงินมีห่วงโซ่เชื่อมถึงกัน สามารถเชื่อมโยงไปยังนิติบุคคลหรือบุคคลอื่น ๆ ได้

แผนภาพที่ 3 วงจรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งผ่านทรัพย์สินที่ได้จากการทุจริต

เบื้องต้นกรมสอบสวนคดีพิเศษสรุปคดีที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ฯ คลองจั่น 17 คดี แยกเป็นตรวจสอบเสร็จสิ้นแล้ว 8 คดี ในบางคดีอยู่ระหว่างสอบสวนและส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาในทางกระบวนการยุติธรรม ทั้งเรื่องลักทรัพย์ ยักยอกฉ้อโกงทรัพย์และยังเข้าข่ายความผิดฐานการฟอกเงินโดยมีดังนี้

1) วัดกับอดีตเจ้าอาวาส ถูกสหกรณ์ฯ คลองจั่นฟ้องคดีแพ่งติดตามเรียกทรัพย์สินคืนกว่าพันล้านบาท โดยกลุ่มลูกศิษย์ แต่ได้มีการเจรจาอมชดใช้เงินกว่าหนึ่งพันล้านบาทและยอมความถอนคดีแพ่งและอาญาไปแล้วบางส่วน

2) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย ถูกกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ฯ คลองจั่นร้องทุกข์กล่าวโทษ โดยกรมสอบสวนคดีพิเศษส่งฟ้องและอัยการสั่งฟ้องศาลไปแล้ว จึงตกเป็นผู้ต้องหาและยังอยู่ระหว่างติดตามจับกุมตัวมาดำเนินคดีร่วมกันฟอกเงินตามหมายจับ ส่วนอดีตประธานสหกรณ์ฯ คลองจั่นผู้เป็นอดีตไวยาวัจกรของวัดและพรรคพวกอีก 2 - 3 คน ถูกตัดสินจำคุกในคดีนี้เนื่องจากศาลไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว

3) มูลนิธิทั้ง 2 แห่ง ซึ่งเป็นเครือข่ายของวัดธรรมกาย ได้แก่ มูลนิธิธรรมกาย และมูลนิธิมหารัตนอุบาสิกาจันทร ขนบกยุง ได้ถูกกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ฯ คลองจั่นร้องทุกข์กล่าวโทษว่ากระทำความผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมูลนิธิ และกรมสอบสวนคดีพิเศษ ได้ส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดร้องศาลแพ่งขอให้ยุบมูลนิธิทั้งสองแห่งเพื่อคืนทรัพย์สินให้กับสมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่นผู้เสียหายส่วนหนึ่งและที่เหลือให้ตกเป็นของแผ่นดิน

4) ยังมีวัดอื่นและสำนักสงฆ์ในเครือข่ายวัดอีกหลายแห่งถูกดำเนินคดีฐานร่วมกันฟอกเงิน สหกรณ์

9. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาสหกรณ์เครดิตยูเนียน คลองจั่น จำกัด เป็นการศึกษาเชิงแนวสหวิทยาการ (Interdisciplinary) แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด จากผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปรายผลลัพธ์ออกเป็นสองส่วนเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น คือ ประเด็นที่หนึ่งและประเด็นที่สอง “ศึกษารูปแบบการคอร์รัปชันในการบริหารสหกรณ์เครดิตยูเนียน คลองจั่นสู่กระบวนการฟอกเงินระหว่างกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ โดยอาศัยวงจรของศาสนสถานเป็นช่องทางหลักในการส่งผ่านทรัพย์สินที่ได้จากการคอร์รัปชัน” (ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งและสอง) และประเด็นที่สาม “นำเสนอแนวทางการป้องกันปัญหาการคอร์รัปชันในระบบสหกรณ์ที่เหมาะสม” (ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สาม) ตามที่ได้สรุปไว้ ดังต่อไปนี้

เริ่มจากประเด็นแรก “รูปแบบการคอร์รัปชันในการบริหารสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น” ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ตอบภาพรวมของปัญหาการคอร์รัปชันที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์ฯ คลองจั่น ดังจะเห็นได้ว่า โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่นแห่งนี้เอื้อต่อการทุจริตโดยโครงสร้างขององค์กรพบว่ามีโครงสร้างอำนาจการบริหารผูกขาดอยู่ในมือของบุคคลและกลุ่มบุคคลหรือคณะกรรมการ ดำเนินการที่ยังสามารถดำรงตำแหน่งได้อย่างต่อเนื่องภายหลังจากสิ้นสุดวาระกลายเป็นจุดอ่อน ทำให้ระบบควบคุมการตรวจสอบภายในขาดประสิทธิภาพก่อให้เกิดช่องทางทุจริตทางการบริหาร พฤติกรรมลักษณะนี้เรียกว่า การคอร์รัปชันในภาคธุรกิจเอกชน (Business or corporate corruption) ซึ่งมี 2 ลักษณะที่สำคัญ คือ (1) การคอร์รัปชันภายในตัวองค์กรขัดต่อกฎระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์ ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ อาทิ การปลอมแปลงเอกสาร ปลอมแปลงสัญญาเงินกู้ สร้างลูกหนี้ปลอม ปลอมกู้โดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันและหลักทรัพย์ไม่เพียงพอ จัดตั้งบริษัทในเครือของตนเพื่อกู้ยืมเงิน ตกแต่งบัญชีงบการเงิน การระดมทุนเข้าสหกรณ์ที่ไม่สมเหตุผลผลกับนำไปการลงทุน การยืมเงิน ทดรองจ่ายให้บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ฯ มีวัตถุประสงค์กอบโกยผลประโยชน์ส่วนรวมของ สมาชิกสหกรณ์มาเป็นของตนและพวกพ้องไม่คำนึงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นก่อให้เกิดผลกระทบ ร้ายแรงต่อสังคมและเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับสหกรณ์อื่นอีกนับร้อยแห่ง (2) การคอร์รัปชันที่มีความเกี่ยวข้องกับนายทะเบียนสหกรณ์ผู้มีอำนาจสูงสุดตามกฎหมายแต่ไม่ได้ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อระงับยับยั้งการกระทำที่ไม่ชอบของอดีตประธานสหกรณ์และคณะกรรมการสหกรณ์ฯ โดยละเลยอำนาจการวินิจฉัยและยังให้รางวัลเกียรติคุณจนประชาชนหลงเชื่อระดมเงินมาฝาก ดังกล่าวนี้นี้เป็นเรื่องที่หน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ กำกับดูแล ส่งเสริมระบบสหกรณ์จะต้องตระหนักและเร่งปรับปรุงแก้ไขเป็นกรณีพิเศษเพราะระบบ สหกรณ์ไทยยังดีเป็นสถาบันการเงินและสวัสดิการที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ให้ประชาชนได้เรียนรู้วิถีปฏิบัติ

ในการรวมกลุ่มกันทำงานและมีความรับผิดชอบร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคี

สำหรับประเด็นที่สอง “กระบวนการฟอกเงินระหว่างกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ที่อาศัยวงจรของ ศาสนสถานเป็นช่องทางหลักในการส่งผ่านทรัพย์สินที่ได้จากการคอร์รัปชัน” ตั้งอยู่บนเครือข่ายความสัมพันธ์ในเชิงธุรกิจที่มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ท่ามกลางการฟอกเงิน โดยมีมิติประธานสหกรณ์ฯ คลองจั่นเป็นศูนย์กลางในระบบเครือข่ายเชื่อมโยงออกไปยังกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลทางศาสนาหรือ เครือข่ายวัดและพระหลายรูปเพื่อเป็นช่องทางส่งมอบทรัพย์สินที่ได้มาโดยทุจริตและกระจายต่อไปยัง เครือข่ายที่อยู่รอบนอก กิจกรรมดังกล่าวถือว่าเป็นอาชญากรรมกระทำความผิดต่อกฎหมายนำมาสู่ กระบวนการฟอกเงิน มีเจตนาปกปิดสร้างความซับซ้อนทางธุรกรรมการเงินและนำเงินเข้ากลับสู่ระบบ เศรษฐกิจอย่างถูกกฎหมายเหมือนได้มาปกติ สำหรับประเด็นนี้แสดงให้เห็นถึงจุดอ่อนของกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ในการตรวจสอบธุรกรรมที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เช่น การโอนเงิน เชื้อเงินสด เพื่อ ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลูกค้า ซึ่งการทำธุรกรรมบางอย่างอำนาจของกฎหมายอาจไปไม่ถึง จึงยากต่อ การพิสูจน์ได้ทัน่วงทีก่อนที่จะเกิดความเสียหายสูญเสียทรัพย์สินเห็นควรจำต้องพัฒนาระบบการ ตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง เพราะว่าวิธีการคอร์รัปชันที่ผ่านมานั้นมีความซับซ้อน แตกต่างหลากหลาย และเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจมากขึ้น ซึ่งสถาบันการเงินโดยเฉพาะธนาคารอาจมีความเสี่ยงในการ เป็นแหล่งฟอกเงินของผู้กระทำความผิดได้

ประเด็นสุดท้าย “แนวทางการป้องกันปัญหาการคอร์รัปชันในระบบสหกรณ์ที่เหมาะสม” เมื่อ พิจารณากรณีสหกรณ์เครดิตยูเนียนคลองจั่น ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรมอง ปัญหาการคอร์รัปชันที่ปรากฏในวงการสหกรณ์ปัจจุบันนี้ที่มีการแก้ไขและป้องกันมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ อดีต ถึงปัจจุบันแต่ก็มีอาจคลี่คลายและดูเหมือนว่าจะเพิ่มขึ้นตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความไม่มั่นคง ในระบบสหกรณ์ของประเทศไทยพอสมควร การแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันเป็นหน้าที่ของทุกหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมทุกภาคส่วนของสังคมต้องร่วมมือกันกำจัด จุดอ่อนเนื่องจากที่ผ่านมาเกณฑ์กำกับดูแลการบริหารกิจการสหกรณ์ยังมีความย่อน้อยมากเกินไป ขาดการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการทุจริตโดยอาศัยทรัพย์สินของสหกรณ์ไป แสวงหาประโยชน์ไม่คำนึงถึงความเสี่ยงต่าง ๆ จากการลงทุนจนเกิดความเสียหายแก่สมาชิก เป็นสาเหตุ ของการทุจริตในภาคธุรกิจเอกชนที่มีผลกระทบอย่างกว้างขวาง เพื่อรักษาความเชื่อมั่นและความมั่นคง ในระบบสหกรณ์ต่อไป งานวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะสำหรับการป้องกันการคอร์รัปชันในเชิงของ การบริหารดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง การปฏิรูปมุ่งเน้นไปที่การปรับปรุงการบริหารจัดการทางการเงิน เสริมสร้าง บทบาทของหน่วยงานตรวจสอบบัญชีและเสนอบูรณาการหน่วยงานกำกับดูแลสถาบันการเงินเข้ามา เกี่ยวข้อง โดยเห็นควรให้ธนาคารแห่งประเทศไทยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และ ตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) เข้ามาช่วยดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ยกกระดับมาตรฐาน ต่าง ๆ ให้มีความเข้มแข็งเช่นเดียวกับสถาบันการเงินอื่น ๆ ของไทย และติดตามฐานะการดำเนินงาน สหกรณ์ รวมถึงการประเมินความเสี่ยงในการทำธุรกรรมต่าง ๆ ที่เข้าข่ายคอร์รัปชัน

ประการที่สอง ควบคุมไม่ให้อิทธิพลทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อป้องกันการใช้อำนาจในการบริหารแบบผูกขาดจนละเลยความเป็น“องค์การประชาธิปไตย” โดยใช้อำนาจในทางที่ผิดหรือดำเนินการนอกกรอบวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา ฉะนั้นจึงควรผลักดันให้มีการจัดทำแผนกลยุทธ์ เพื่อนำไปสู่การมีวิสัยทัศน์ร่วมเป็นหนึ่งเดียวกัน

ประการที่สาม ลดทอนการใช้อิทธิพลของอัตราดอกเบี้ยสูงในการจูงใจสมาชิกเพื่อระดมเงินทุนเข้าสู่สหกรณ์ที่ไม่สัมพันธ์กับผลการดำเนินกิจการของสหกรณ์ สืบเนื่องจากสหกรณ์มีความอิสระในการบริหารมากเกินไปอาจทำให้ขาดดุลยภาพทางการเงิน (Monetary equilibrium) นำไปสู่การขยายการลงทุนผิดรูปแบบและเกิดการแทรกแซงผลประโยชน์จนเกิดความผิดพลาดเสียหาย

ประการที่สี่ มาตรการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดมากขึ้น เมื่อปรากฏหลักฐานการกระทำความผิดที่แน่ชัดหน่วยงานกำกับดูแลควรบังคับใช้กฎหมายลงโทษอย่างทันทั่วทั้งที่ เพื่อป้องกันไม่ให้ปัญหาลูกกลามเป็นเรื่องใหญ่จนเป็นเหตุให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์และสมาชิก

ประการที่ห้า ส่งเสริมความโปร่งใสและการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ (Information) เปิดเผยผลการดำเนินงานของสหกรณ์หรืองบการเงินที่แสดงข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา เพื่อรักษาความไว้วางใจจากสมาชิกและช่วยให้บุคคล กลุ่มบุคคล หรือคณะบุคคลหลีกเลี่ยงการกระทำใด ๆ เป็นการคอร์รัปชัน พร้อมทั้งยกระดับสมรรถนะบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งสมาชิก คณะกรรมการ ฝ่ายจัดการ สร้างองค์ความรู้ความสามารถในมิติต่าง ๆ อาทิ ทางด้านการเงินและเศรษฐกิจ เทคโนโลยีสารสนเทศ แผนกลยุทธ์ กฎหมาย การควบคุมภายใน ฯลฯ เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง

ประการที่หก แก้ไขปัญหาด้านบุคลากรของสหกรณ์ (1) ควรให้ความสำคัญในการสรรหาบุคลากรผู้ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสหกรณ์ควรจะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความรู้และมีคุณสมบัติเหมาะสมจากการเลือกตั้งอย่างสะอาดโปร่งใส (2) สมาชิกของสหกรณ์ต้องไม่มุ่งเน้นแต่ผลประโยชน์ตอบแทน ถูกซื้อเสียง และควรมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลสหกรณ์ (3) ปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดไม่ขัดกฎหมายและระเบียบข้อบังคับโดยมีผู้ตรวจกิจการและผู้สอบบัญชีทำหน้าที่ Internal audit และ Financial audit ที่มีประสิทธิภาพ (4) การกำกับดูแลโดยหน่วยงานของรัฐได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ต้องดำเนินการตามหน้าที่อย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ ไม่ปล่อยให้เกิดการทุจริตเกิดขึ้นอย่างเนิ่นนานจนลูกกลามยากที่จะแก้ไข

ประการสุดท้าย ขับเคลื่อนการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลสอดคล้องประสานกับการนำอุดมการณ์สหกรณ์ หลักการสหกรณ์ วิธีการสหกรณ์ และค่านิยมสหกรณ์มาใช้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน อันจะนำไปสู่แก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในการบริหารจัดการตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2558). ภาพรวมสถิติสหกรณ์สหกรณ์ที่มีข้อบกพร่อง. สืบค้นจาก https://www.cpd.go.th/cpdth2560/images/stat_coop/table57.pdf.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2559). ผู้สอบบัญชีสหกรณ์มีบทบาทและหน้าที่ในการป้องกันและตรวจสอบการทุจริตในสหกรณ์ได้อย่างไร. สืบค้นจาก https://www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_news.php?nid=30847&filename=index.
- เกลียวเชือก. (2556). *คุรุชัย ยืนอุทธรณ์คำสั่งปลด ชี้ใช้ดุลยพินิจไม่ชอบธรรม*. สืบค้นจาก http://www.clt.or.th/main/KCR_New/KCR254.pdf.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2553). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมดลย์. (2554). *เครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Study)*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. สืบค้นจาก http://www.priv.nrct.go.th/ewt_dl.php?nid=896.
- ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์. (2556). *การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา*. สืบค้นจาก <http://asapake.tripod.com/k10.htm>.
- คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญา. *ฎีกาพิพากษาคดีหมายเลขดำ ที่ อ.1739/2558*. สืบค้นจาก http://aryasearch.coj.go.th/search201.php?court_running=&black_running=320657.
- คดีพิเศษ ที่ 21/2560, *กรมสอบสวนคดีพิเศษแห่งราชอาณาจักรไทย*. สืบค้นจาก <https://www.dsi.go.th/th/Detail/DSI>.
- จินดารัตน์ โพธิ์นอก. (2560). *การคิดเชิงวิพากษ์*. สืบค้นจาก <https://www.dailynews.co.th/article/614294>.
- ชัยยุทธ อังศุวิทยา และคณะ. (2560). *เกณฑ์การประเมินผลสำหรับความเสี่ยงการฟอกเงิน*. วารสารวิชาชีพบัญชี. 13 (40).
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ. (2556). *เครือข่ายชนชั้นนำทางเศรษฐกิจการเมืองและผลกระทบของบ่อนคาลิโนตามชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตจังหวัดภาคตะวันออก*. รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2559). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ญาณวิทย์ ประคองโพธิ์ทอง. (2556). *บรรษัทภิบาลในสหกรณ์ไทย ศึกษากรณีสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และรจิตกนก จิตมั่นชัยธรรม. (2544). *รายงานที่ดีอาร์ไอเรื่องคอร์รัปชันในภาคธุรกิจกับบรรษัทภิบาลในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2561). *รายงานการประเมินเสถียรภาพระบบการเงินไทย*. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Publications/FSR_Doc/FSR2018.pdf.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2558). *เปิดบทเรียนฉาว “เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่น” ถึงเวลาเครื่องสหกรณ์ไทย*. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/content/492634>.

- ไทยรัฐ. (2558). *DSI สืบพบ ‘ศุภชัย’ ผิดหลายข้อหา คดีภัยออกทรัพย์เครดิตยูเนี่ยน*. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/490946>.
- ไทยพับลิก้า. (2556). *กรมส่งเสริมสหกรณ์เผย 3 เหตุผล ปลด “ศุภชัย ศรีศุภอักษร” ประธานสหกรณ์ฯ คลองจั่นและบอร์ดทั้งคณะ*. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2013/10/credit-unions-klongchan-22/>.
- ไทยพับลิก้า. (2557). *สมาชิกสหกรณ์ฯ คลองจั่น รวบรวมรายชื่อแก้วิกฤติ 3 ทาง ถวายฎีกา-ฟ้องศาลปกครอง-เสนอเป็นวาระแห่งชาติ*. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2014/01/credit-unions-klongchan-26/>.
- ไทยพับลิก้า. (2560). *ประธานฯ “สหกรณ์ฯ คลองจั่น” แจงถอนฟ้องคดี หลัง “ศุภชัย ศรีศุภอักษร” คืนเงิน 34 ล้าน ยื่นหลักการ-ทวงทรัพย์คืน-ไม่มีหน้าที่จับใครเข้าคุก*. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2017/03/credit-unions-klongchan-117/>.
- นพดล นัยจ้อย. (2550). *อาชญากรรมทางเศรษฐกิจข้ามชาติ (Transnational economic crime)*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- น้ำทิพย์ จรยารธรรม. (2559). *เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยทางการศึกษา*. วารสารสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 202 (44).
- เรื่องเล่าเช้านี้ *ร้องคดีสหกรณ์คลองจั่นไม่คืบ*. (2556, 2 ตุลาคม). [โทรทัศน์]. กรุงเทพฯ: บีบีซี-เทโร.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2550). *มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์วัลย์ ปริตาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์. (2531). *การศึกษาแนววิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มติชนออนไลน์. (2562). *“สมศักดิ์” สั่งการด่วน ดีเอสไอเร่งรัดล่าตัว “อัมมชโย” อธิบดีดีเอสไอนัด จ. ปทุมธานี-ประชุม 2 ส.ค. นี้*. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/local/crime/news_1602323.
- มนทกานต์ รอดคล้าย. (2561). *การจัดการเครือข่ายในภาครัฐ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- รุจิพัชร กิตติวิวัฒน์พงศ์ และกนกรัตน์ ยศไกร. (2559). *ความยั่งยืนของสหกรณ์ออมทรัพย์ดีเด่นในประเทศไทยกับปัญหาคอร์รัปชัน*. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น. 1(59).
- ราเชนทร์ ทองนาค. (2558). *พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายในสหกรณ์*. สืบค้นจาก <https://web.cpd.go.th/lopburi/images/article/article1.pdf>.
- วาทีณี หวังไพบูรณ์. (2557). *มาตรการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินกับศาสนธุรกิจ*. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส. (2557). *อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- วิโรธ สันติประภาพ. (2561). Bangkok Sustainable Banking Forum ในหัวข้อ *Sustainable Banking: The World Wins Banks Win* เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2561 ณ ธนาคารแห่งประเทศไทย.

- ศุภกิตต์ แสงการ. (2556). กระบวนการและเบื้องหลังการทำข่าว กรณีความขัดแย้งของผู้บริหาร และ ทุจริตสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2550). *วารสารสภาพนายความคิด*. 91 (50).
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2553). *โครงการวิจัยเรื่อง คอร์รัปชันเชิงระบบนวัตกรรมเชิงระบบที่ต้องควบคุม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ 50 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- สถาพร เรืองธรรม. (2546). *มาตรการต่อต้านการคอร์รัปชัน กับการคอร์รัปชันเชิงนโยบาย*. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. 2 (46).
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สามลดา. บริษัทเพื่องฟ้า พรินติ้ง.
- สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่น. (2558). *แผนฟื้นฟูกิจการของสหกรณ์ฯ คลองจั่น*. ฉบับวันที่ 7 ก.ย. 2558.
- สุภากร จันทวานิช. (2561). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาคร บุญเชิญ. (2561). *มิติแห่งการเรียนรู้การสหกรณ์ มื้อบริหารกิจการสหกรณ์กำกับกิจการสหกรณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). อุบลราชธานี: บริษัทยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด.
- สุวรรณ ฐาโชติ. (2548). *การใช้สหกรณ์ออมทรัพย์สร้างความมั่นคงให้กับชีวิต 2 “ใคร...ทุจริตในสหกรณ์?”*. วารสารสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 12 (48).
- สมบุรณ์ สารสิทธิ์. (2560). *แนวทางการป้องกันอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับระบบสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนในประเทศไทย กรณีศึกษากลุ่มคดีสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนคลองจั่น จำกัด*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.
- สุภากร จันทวานิช. (2561). *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวณีย์ ไทยรุ่งโรจน์. (2561). *สำนักข่าวไทยโพสต์ออนไลน์*. *สถานการณ์คอร์รัปชันไทยดีขึ้นชี้แนวโน้มจิตสำนึกที่ดีที่สุดในรอบ 8 ปี*. สืบค้นจาก <https://www.thaipost.net/main/detail/15581>.
- สำนักข่าวอิสราออนไลน์. (2560). *เจาะแฟ้ม ป.ป.ช. ไม่ใช่แค่บอร์ดบริหาร! จนท. รัฐตัวจักรสำคัญละเลยทุจริตสหกรณ์เจิงหมื่นล้าน*. สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/iranewsscoop/60096-isranewsscoop-60096.html>.
- องค์กรต่อต้านคอร์รัปชันประเทศไทย. (2560). *จี ‘ยกระดับ’ คุมสหกรณ์ออมทรัพย์*. สืบค้นจาก <http://www.anticorruption.in.th/2016/th/detail/251/4/>
- อุทุมพร จามรมาน. (2540). *การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยในแบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Albrecht S, Howe K & Romney M. (1984). *Detering fraud the internal auditor's perspective*. Institute of Internal Auditors Research Foundations.
- Basel Institute on Governance. (2018). *The Basel Anti-Money Laundering Index*. Retrieved from https://www.baselgovernance.org/sites/default/files/201902/basel_aml_index_10_09_2018.pdf.

- Douglas MC Allan. (2018). *Organised crime research Australia 2018*. Chapter 5. Insiders versus Outsiders-alternative paths to criminogenic knowledge. Published by the Australian Institute of Criminology.
- Federal Bureau of Investigation. (2019). *White-Collar Crime*. Retrieved from <https://www.fbi.gov/investigate/white-collar-crime>.
- Gorsira, Madelijne, Adriaan Denkers and Wim Huisman. (2016). *Both Sides of the Coin: Motives for Corruption among Public Officials and Business Employees*. Journal of Business Ethics, 1–16. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3219-2>.
- Keith F. Punch. (2005). *Introduction to Social Research–Quantitative & Qualitative Approaches*. Sage Publication London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Kranacher, M. J., Riley, R., & Wells, J. T. (2010). *Forensic Accounting and Fraud Examination*. Sage Publication New York, United States.
- Lister, L. M. (2007). *A practical approach to fraud risk*. Internal Auditor, December, pp.1-30.
- Rasha Kassem and Andrew Higson. (2012). *The New Fraud Triangle Model*. Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences. Retrieved from https://repository.lboro.ac.uk/articles/The_new_fraud_triangle_model/9502352.
- Ronald L. Akers and Ross L. Matsueda. (1989). *Sociological Inquiry*. Donald R. Cressey An Intellectual Portrait of a Criminologist. Volume 59, Issue 4. pp. 373 - 507.
- Sammer Ahmad (2019). *International Journal of Government Auditing*. Retrieved from <http://intosaijournal.org/corruption-and-money-laundering-the-nexus-way-forward/>
- Transparency International. (2018). *Corruption Perceptions Index*. Retrieved from http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi<https://www.transparency.org/cpi2018>.
- Wolfe, D.T. and Hermanson, D.R. (2004). *The Fraud Diamond Considering the Four Elements of Fraud*. The CPA Journal, December, 1 - 5.
- World Bank Institution. (2008). *Fighting Corruption Through Collective Action, a Guide for Business*. Retrieved from <http://www.fightingcorruption.org>.